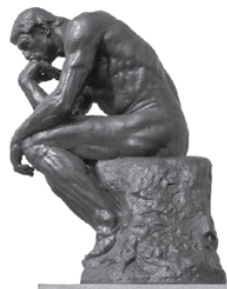

Година 9, број 34, јуни
Скопје 2011

—

Year 9, No 34, June
Skopje 2011

ПОЛИТИЧКА МИСЛА

—

Етничка, социјална и полова еднаквост

---

political thought

—

Ethnic, Social and Gender Equality

Содржина / Contents

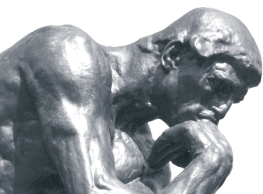
ВОВЕД / INTRODUCTION

- 5 ЕТНИЧКА, СОЦИЈАЛНА И ПОЛОВА ЕДНАКВОСТ
Ања Чимек / Ненад Марковиќ
- 7 ETHNIC, SOCIAL AND GENDER EQUALITY
Anja Czymmek / Nenad Marković

АКТУЕЛНО / CURRENT

- 9 ЖЕНСКАТА ОДИСЕЈА: ОД БОРБА ЗА ПРАВО НА ГЛАС ДО ИНТЕГРИРАЊЕ
НА РОДОВИОТ АСПЕКТ ВО ПОЛИТИКАТА
Гордана Силјановска-Давкова
WOMEN'S ODYSSEY: FROM THE STRUGGLE FOR THE RIGHT TO VOTE TO
THE INTEGRATION OF THE GENDER ASPECTS IN POLITICS
Gordana Siljanovska-Davkova
- 15 BOSNIA AND HERZEGOVINA: BALANCING BETWEEN COLLECTIVE AND
INDIVIDUAL RIGHTS
How to create a just society and a functional state?
Damir Banović / Saša Gavrić
БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА: БАЛАНСИРАЊЕ ПОМЕЃУ КОЛЕКТИВНИТЕ И
ИНДИВИДУАЛНИТЕ ПРАВА
Како да се создаде праведно општество и функционална држава?
Дамир Бановиќ / Саша Гавриќ
- 23 POLITICAL PARTICIPATION OF WOMEN IN THE COUNTRIES OF THE
WESTERN BALKANS
Elena Nacevska
УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ ВО ПОЛИТИКАТА ВО ЗЕМЈИТЕ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН
Елена Нацевска

- 37 ОД ЕТНИЧКА РАЗНОВИДНОСТ ДО ЕТНИЧКА ЕДНАКВОСТ
Улогата на Охридскиот рамковен договор во интеграцијата на етничките заедници
Кристина Богевска-Малинка
FROM ETHNIC DIVERSITY TO ETHNIC EQUALITY
The role of the Ohrid Framework Agreement in the integration of ethnic communities
Kristina Bogevska-Malinka
- 47 КУЛТУРНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ ВО ПОЛИТИКАТА - АСПЕКТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Ана Чупеска
CULTURAL IDENTITIES IN POLITICS:
THEIR ASPECTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA
Ана Чупеска
- 57 MULTICULTURALISM: A FRIEND OR AN ENEMY OF EQUALITY?
Adela M. Gjorgjioska
МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМОТ: ПРИЈАТЕЛ ИЛИ НЕПРИЈАТЕЛ НА ЕДНАКВОСТА?
Адела М. Ѓорѓиоска
- 67 MANUFACTURING IDENTITIES:
RECONSTRUCTION OF THE NATIONAL IDENTITIES IN POST SOCIALIST EUROPE
Tihomir Topuzovski
ПРОИЗВЕДУВАЊЕ ИДЕНТИТЕТИ: РЕКОНСТРУКЦИЈА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ ВО ПОСТ-СОЦИЈАЛИСТИЧКА ЕВРОПА
Тихомир Топузовски
- 73 RETHINKING "OUR VALUES" IN THE AGE OF AGING
Anastas Vangeli
ПРЕИСПИТУВАЊЕ НА „НАШИТЕ ВРЕДНОСТИ“ ВО ДОБА НА ТРЕТАТА ДОБА
Анастас Вангели
- 81 IMPLICATIONS OF THE OHRID FRAMEWORK AGREEMENT ON POLICE WORK:
A DECADE AFTER ITS SIGNING
Rade Rajkovčevski
ИМПЛИКАЦИИТЕ НА ОХРИДСКИОТ РАМКОВЕН ДОГОВОР ЗА РАБОТАТА НА ПОЛИЦИЈАТА: ЕДНА ДЕКАДА ПО ПОТПИШУВАЊЕТО
Раде Рајковчевски
- 89 ЗА АВТОРИТЕ / ABOUT THE AUTHORS**

ЕТНИЧКА, СОЦИЈАЛНА И ПОЛОВА ЕДНАКВОСТ

—

автори: Ања Чимек / Ненад Марковиќ

Почитувани читатели,

На 13 август оваа година се навршуваат десет години од постигнувањето на Охридскиот рамковен договор (ОРД). Со овој договор се стави крај на една неславна епизода во скорешната историја на Република Македонија, но и се воведува комплетно нова политичка и конституционална парадигма во функционирањето на политичкиот систем на државата. Од една страна, ОРД имаше за цел да смири еден конфликт кој во очите на еден дел од граѓаните на Република Македонија произлезе од нивната нееднаква општествена положба. Од друга страна, тој треба да понуди и модел преку кој граѓаните од различна верска и етничка припадност би се акомодирале на унитарниот модел на современата либерал-демократска држава, а преку комбинација на консензуални и интегративни механизми. Секако, повторно со цел за постигнување еднаква положба во политичката и општествена арена на групи со различен етнички бекграунд.

Токму еднаквоста, како политички концепт, е еден од идеалите на современото Просветителство и рационален дух, и е дел од фундаменталните вредности на сите европски устави, вклучително и македонскиот устав. Најголем дел од револуциите во Европа, почнувајќи со Француската буржоаска револуција од 1789 година, се водеа токму заради социјална и политичка еднаквост на големи слоеви на општеството, често и по цена на нејзино брутално негирање. Големите работнички револуции, а најмногу Октомвриската револуција во Русија од 1917, во себе го имаа идеалот на еднаквоста, но не ретко водеа до нејзината потполна спротивност. Оттука, јасно е дека еднаквоста е идеализирана политичка категорија, чија имплементација во социјалниот контекст знае да изроди редица општествени аномалии, напати дијаметрално спротивни од посакуваната

општествена цел. Дури и „годината на чуда“ 1989, која роди редица мали револуции во Источна и Југоисточна Европа, не донесе социјална и политичка еднаквост од онаа страна на Железната завеса, туку уште поголемо социјално раслојување за кое допрва ќе треба да се бараат одговор и решение. Она што тие всушност им донесоа на голем број земји во Источна и Југоисточна Европа беше огромна поларизација на општеството, прашање што допрва треба да се разгледа, зашто таквата поларизација, исто така, го попречува процесот на интеграција којшто е од суштинско значење за целиот регион.

Од оваа причина, уредничкиот одбор на „Политичка мисла“, во овој број се реши да се задржи на концептот на еднаквост, и тоа не само на етничката еднаквост. Иако ОРД преодоминантно ја регулира оваа витална сфера, концептот на еднаквост опфаќа многу поширок општествен простор. Иако е директна инспирација за формулирањето на фокусот на овој број на „Политичка мисла“, ОРД одговара само на дел од посакуваниот општествен еквилибриум на еднаквост, не регулирајќи ги социјалната, половата или другите форми на еднаквост, што секако не беше и негова цел. Сепак, за да се направи целосен пресек на состојбата во државата треба да се опфатат сите сфери во кои постои борба за еднаквост, што е и интенција на овој број на „Политичка мисла“. Текстовите кои беа избрани за ова издание треба да ги рефлектираат состојбите во однос на етничката, половата и социјалната еднаквост, кои во историјата на политичкиот развој на Европа, но и пошироко, следствено се надоврзуваат една на друга. Се надеваме дека понудените текстови ќе дадат барем делумна слика за состојбите во сферата на етничката, половата и социјалната еднаквост и ќе предизвикаат интерес за некои нови дебати но и активизам.

Со почит,

м-р Ања Чимек, Фондација „Конрад Аденауер“

д-р Ненад Марковиќ, ИДСС

ETHNIC, SOCIAL AND GENDER EQUALITY

—

authors: Anja Czymmeck / Nenad Marković

Dear readers,

August 13th this year marks the tenth anniversary of the signing of the Ohrid Framework Agreement (*OFA*). This Agreement marked the end of a very unpopular episode in the recent history of the Republic of Macedonia, but also established a new political and constitutional paradigm in the functioning of the political system of the country. On one hand, the OFA had a goal to pacify a conflict that in the eyes of one part of the population in the Republic of Macedonia derived from the unequal status of their ethnic group. On the other hand, the OFA offers a model through which the citizens of different ethnic and religious orientation can accommodate to the unitary model of the contemporary liberal-democratic state, through a combination of consensual and integrative mechanisms. Naturally, the goal is once again an equal status of groups of different ethnic background within the political and social arena.

Equality exactly, as a political concept, is one of the ideals of the Enlightenment and the rational spirit, and is incorporated as a fundamental value in all European constitutions, including the Macedonian constitution. The purpose of most of the revolutions in Europe, starting from the French revolution in 1789, has been exactly the social and political equality of large segments of society, even at the price of its brutal negation. The famous workers' revolutions, and mostly the October revolution in Russia in 1917, incorporated the ideal of equality, but have often led to its own social opposite. Therefore, it is clear that equality is an idealized political category, whose implementation in the social context can give birth to many anomalies, often contrary to the aspired social goal. Even 1989, the "year of wonders" that spurred many small-scale revolutions in Eastern and Southeast Europe, did not bring to life social and political equality on this side of the Iron Curtain. What it really brought to many countries of Eastern and Southeastern Europe was a vast social polarization that has yet to be addressed, because it also hampers the European integration process that is crucial for the whole region.

This is the exact reason why the editorial board of *Political Thought* has decided to dedicate this issue to equality, and not just ethnic equality. Although the OFA predominantly regulates only the ethnic sphere, the concept of equality entails a much bigger social space. Although the OFA served as a direct inspiration for this issue of *Political Thought*, it only partially answers the required social equilibrium of equality, not regulating gender equality, social equality or other forms of equality, which was not OFA's specific goal. However, in order to make a full blueprint of the state of equality in the country, all spheres where the fight for equality exists have to be considered. That is the very intention of this issue of *Political Thought*. The texts that were chosen for this edition try to reflect the state of affairs apropos the ethnic, gender and social equality in the country that have followed one another in the political history of modern Europe. We certainly hope that the offered texts shall present at least a partial picture of the state of ethnic, gender and social equality and will initiate interest for new debates not only in this field, but in the domain of activism as well.

Sincerely,

Anja Czymmeck, MA, Konrad Adenauer Stiftung

Nenad Markovic, PhD – IDSCS

► ЖЕНСКАТА ОДИСЕЈА: ОД БОРБА ЗА ПРАВО НА ГЛАС ДО ИНТЕГРИРАЊЕ НА РОДОВИОТ АСПЕКТ ВО ПОЛИТИКАТА

—
автор: Гордана Силјановска-Давкова

1. ВОВЕД

Полот има биолошка природа, а родот е културна категорија/ конструкција, односно синтеза на културните идентитети на полот. Полот ги детерминира природните разлики меѓу луѓето, а родот – различните улоги и социјални односи на мажите и жените, кои што се тесно поврзани со карактерот на општествениот амбиент. Родовата рамноправност значи еднакви права, одговорности и можности за жените, мажите, девојчињата и момчињата, рамноправно учество на обата пола во сите сфери на јавниот и приватниот живот, односно промена на традиционалната културна матрица, заснована врз предрасуди и стереотипи за поделбата на трудот.¹

Иако поимот „политика“ е од женски род, реалната политика е доминантно машка професија, од античко време до денес. Родовата рамноправност е најсуптилниот лакмус за мерење на демократијата.

Од суфражетките до денес трае битката за неа!

---

¹ Пошироко кај М. Докмановиќ: Родна рамноправност и јавна политика, Женски центар за демократију и људска права: 10.

2. ПОЛИТИЧКАТА МИСЛА ВО ПОДДРШКА НА МАШКАТА ПОЛИТИЧКА НАРЦИСОИДНОСТ

Политичката филозофија имала битно влијание врз политичката традиција и социјализација, како важни фактори на политичката култура. Но, во промоцијата и толерирањето на дискриминацијата на жената учествувале и некои врвни политички филозофи, како бранители на патријархалната и поданичка политичка култура. Еве некои од нив.

Аристотел, учителот на многу политичари, во делото „Политика“ креирал патријархален модел на држава, по примерот на семејството, во кое *pater familias* диктира, а жената слуша и извршува. Неговата теоретска креација соодветствува на политичката реалност на античките полиси, во кои жените, робовите и странците немаат право на глас, не се *polites*, не учествуваат во политиката.²

И средновековните мислителите, меѓу кои и Св. Августин и Тома Аквински не отстапиле од Аристотеловата политичка матрица. Политиката за нив е божја мисија, а Ева, како претставничка на жените, „отстапила“, односно ги „прекршила“ божјите закони, делувајќи како „ирационално“ и „опасно“ суштество.

Макијавели, како претставник на реалната политика, не препознава политички субјект во жената. Владеењето го врзува или за *virtu* (способност) или за *fortuna* (среќа). Првата особина е машка, а втората – женска. Со помош на храброста и рационалноста треба да се загосподари со среќата, односно со жената! Граѓанин, според Макијавели, може да биде само оној кој е „независна“ индивидува, која поседува средства за егзистенција и има реален, материјален интерес за јавните работи.³

За жал, дури ни претставниците на јуснатуралистичката теорија не го преминале Рубиконот на машкиот политички свет. Тие, под „човек“ подразбирале само маж, односно себеси. Во оваа смисла, Џон Лок (John Lock) за основни човекови права ги смета: животот, слободата и сопственоста. Во однос на сопственоста, мажот има одредени права кон жената и децата. Така, јавната сфера била машки простор, а жената била заробена во приватната сфера.

3. КОН РЕДЕФИНИРАЊЕ НА ПОЛИТИЧКАТА СФЕРА И КУЛТУРА

Либерализмот, раководен од индивидуалистичкиот пристап отвори широка порта за партиципација на граѓаните во јавниот живот, за политички плурализам, за владеење на правото, за градење цивилно општество. Во новоотворениот простор свое место побараа и жените. Либералната клима овозможи појава на феминизмот, кој укажуваше на неодржливоста на политичкиот патријархат. Жените ќе се повикаат на природно-правната теорија во одбраната на правото на глас и зачекорувањето во јавната сфера.

² Aristotle: *Politics* (Oxford Clarendon Press) (ed. E. Baker).

³ N. Machiavelli: *The Prince* (1961), Harmondsworth: Penguin, p. 36.

Англиската феминистка Мери Вулстонкрафт (Mary Wollstonecraft), педесет години пред појавата на движењето за право на глас, под влијание на Лок (Lock) и Русо (Rousseau) во „Одбраната на правата на жената“ вдахновено пишуваше за еднаквоста на правата на сите човечки суштества. Таа се залагаше за промоција на „женски вредносен систем“. Французинката Олимпија де Гуж (Olympe de Gouges), учесничка во Француската револуција напиша: „кога жените ги судат и ги качуваат на платформите за егзекуција, тогаш ним им припаѓа правото да се качуваат и на јавните трибини“⁴.

Првиот бран на феменизмот се јавува во четириесеттите и педесеттите години на 19 век, без посилен одсив. Вториот бран ќе се појави во шеесеттите години на 20 век, истакнувајќи радикални барања, чие основно мото е: „личното е политичко“.

4. ГЛАСАМ, ЗНАЧИ ПОСТОЈАМ

Општото право на глас е *conditio sine qua non* на демократијата. Но, тоа е релативно нова појава, зашто долго време било привилегија на малубројни категории на граѓани, а огромен број луѓе биле исклучени од изборите, врз основа на имотен, резиденцијален, старосен, класен, образовен и полов цензус. Сè до 20 век, изборите беа машка политичка игра, а половината од популацијата беше исклучена од изборниот процес. Да ги споменеме ретките исклучоци: Нов Зеланд, каде жените се стекнаа со избирачко право во 19 век, како и Шведска и државата Вајоминг во САД, каде жените добија право на глас на локалните избори, во првата во 1867, а во втората во 1869 година. На почетокот на 20 век ќе им се придружат Норвешка и Финска, а во 1928 и Велика Британија. По Втората светска војна со избирачко право се стекнаа жените во Франција, Италија, Белгија, Југославија и во други земји. Во Народна Република Македонија, како членка на југословенската федерација, жените се здобија со избирачко право во текот на Народноослободителната борба, во изборите за народноослободителните одбори, а во 1945 и на изборите за републичкото и сојузното собрание.

5. КВОТАТА КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ

Постојат бројни механизми за родова рамноправност: нормативни, институционални (државни и недржавни), меѓународни, национални, регионални и локални.⁵

Република Македонија разви широка институционална мрежа на органи и тела во функција на родовата рамноправност: Одделение за унапредување на родовата рамноправност при Министерството за труд и социјална политика;

⁴ Цит. според Нано Ружин: „Позицијата на жената: паритет или исклучување“, во Зборникот од научната трибина: Жените и политиката, Скопје, 16-17 јануари, 1998, стр. 79.

⁵ За различните механизми види кај Testolin, G. (2001), Handbook from Regional Programme on Human Rights of Woman, Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law, Lund University, Handbook on National machinery to promote gender equality and Action Plans.

Комисија за заштита од дискриминација; координатори за еднакви можности при министерствата и државните институции; правен застапник за еднаквост; комисији за еднакви можности на локално ниво...

Но, големиот македонски скок од 18,3% жени во Парламентот од 2002, на 32,5% во Парламентот од 2008 година, ја качи Република Македонија на првото место во Централна и Источна Европа⁶ и на дваесеттото место во светот, како резултат на афирмативната акција, воведена преку квота.⁷ Во Законот за избор на пратеници⁸ беше утврдено дека секој пол ќе биде застапен со најмалку 30%, а со Изборниот законик од 2006 дека „во секоја листа на кандидати за пратеници и за членови на советот на општината и на Градот Скопје, на секои три места на листата, најмалку едно ќе му припадне на помалку застапениот пол“.⁹

Андрогенизацијата на македонскиот Парламент ја предизвикаа 37 пратенички, од кои 7 Албанки по етничка припадност.

Вградувањето квота од 30% застапеност во изборните органи доведе до импозантен резултат: од 510 лица, 230 се жени, односно 45,28%. Состојбата на локално ниво е полоша: од 1387 советници, 377 се жени, но ниту една жена не стана градоначалничка.

За жал, иако членот 21, став 3 од Изборниот законик се однесува и на Државната изборна комисија, во неа има само една жена од 6 члена!

Пред нас се „гласни“ бројки. Но, македонските факти се сè уште сиромашни и „тивки“, заради присуството на анахрони елементи на парохијална и поданичка политичка култура на балканските простори.

Токму затоа, македонската женска одисеја продолжува!!

Литература

Aristotle. "Politics" (Oxford Clarendon Press) (ed. E. Baner)

Докмановиќ М. „Родна рамноправност и јавна политика“, Женски центар за демократију и људска права

Machiavelli, N. "The Prince" (1961), Harmondsworth: Penguin

Ружин, Н. „Позицијата на жената: паритет или исклучување“, Зборник „Жените и политиката“, Скопје, 16-17 јануари, 1988

Testolini, G. (2001). "Handbook from Regional Programme on Human Rights of Woman", Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law, Lund University, Handbook on national machinery to promote gender equality and action plans

http: // www.ipu.org/wwn-e/classif.htm

⁶ <http://europeandcis.undp.org/gender/beijing/show/2F296984-F203-1EE9-BC6350C963A9D40E>

⁷ <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

⁸ Закон за избор на пратеници, Службен весник на РМ, бр. 42/2002 и 46/2004.

⁹ Член 64 од Изборниот законик.

ABSTRACT

My main intention in this work is to think and rethink the politics from the gender aspect. Gender equality is not a "feminist issue", but rather a social issue. Therefore, it has to be integrated into politics. We need fair representation of both men and women in all state and public structures. The existing electoral quotas in the Republic of Macedonia have increased the representation of women in the parliament as well in the local councils. But, men still dominate politics and other areas of public life. We have to overcome the parochial and submissive political culture, developing the model of the participative one.

Key words: women, gender, gender equality, electoral quotas, affirmative action

► BOSNIA AND HERZEGOVINA: BALANCING BETWEEN COLLECTIVE AND INDIVIDUAL RIGHTS

How to create a just society and a functional state?

—

authors: **Damir Banović / Saša Gavrić**

THE NOTIONS OF CONSTITUTIONAL GROUP, NATIONAL MINORITIES, OTHERS AND INDIVIDUALS IN THE LEGAL SYSTEM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND THEIR MUTUAL RELATIONSHIP

In order to understand the essence of the constitutional and political system of Bosnia and Herzegovina one must start with its important elements and notions such as *constitutional peoples* and *Others*. The term *constitutional peoples* may cause difficulties in understanding the content of that notion, and the Constitution of Bosnia and Herzegovina does not explicitly describe the scope of the notion, nor the rights of the constitutional peoples. Nevertheless, the *exempli causa* citation as well as the systemic and contextual interpretation may assist in its determination. The Constitution of Bosnia and Herzegovina lists Bosnians, Serbs and Croats as constitutional peoples and gives primacy to the collective rights, while the notion of the citizen is not established in a neutral way and as an empty notion, but is rather essentially determined as a citizen of Bosnian/Croatian/Serbian ethnicity. That is, the citizen is perceived in a collective and essential manner and not individual and abstract way. The other notion includes *Others* (a notion considered a constitutional category), a term whose nature and content are still not determined, but are derived from the interpretation that falls

under national minorities¹, including those individuals who have not stated their ethnicity. The political position of the Others and their discrimination at the level of the state has become topical with the decision of the European Court for Human Rights in the case of *Sejdić-Finci against Bosnia and Herzegovina* and represents a challenge in the development of the political system of Bosnia and Herzegovina. The domination of the high number of collectives (constitutional peoples, national minorities and ethnically unidentified individuals) in the political system of Bosnia and Herzegovina is a consequence of the implementation of the principle of domination of the collective and the particular, that is, the predominance of the collective rights compared to the individual ones. The same conclusion is derived from the analysis of the situation with the human rights in Bosnia and Herzegovina in 2008 where it is cited that (...) *one may say that the necessary balance with respect to the individual and protection of the collective rights is not established in the appropriate way* (Vehabović, et al. 2009) and it has not significantly changed until today.

EVOLUTION OF THE POLITICAL SYSTEM THROUGH THE WORK OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA – NORMATIVE ABOLITION OF THE DISCRIMINATION BASED ON THE LEVEL OF ENTITY OR CANTON

The Constitution of Bosnia and Herzegovina recognizes Bosnians, Croats and Serbs (together with the *Others*) as constitutional peoples. However, until the decision of the Constitutional Court, made in 2000 concerning the constitutionality of the peoples on the overall territory, the Constitutions of the entities have recognized solely the domination of the Serbian peoples in the Republika Srpska, and the domination of the Bosnians and Croats in the federation of Bosnia and Herzegovina. The execution of the court decision followed in the beginning of 2002; a regime of division of government in the Republika Srpska is established and the Serbian people are introduced in the existing system of the Federation (Bieber 2008, 148). Although these solutions were not symmetrical, mechanisms were introduced such as the right to veto, the minimum number of representatives of all three peoples and the *Others* in the Parliament. Also, at the level of public administration both entities are obliged to ensure proportional representation of all three peoples and the *Others* on the basis of the census from 1991 (Bieber 2008, 149). When speaking of the relationship between the collective and the individual rights, the domination is further strengthened. In parallel with the changes on the entity

¹ In Article 3 from the Law on Protection of National Minorities in Bosnia and Herzegovina (*Official Gazette of Bosnia and Herzegovina No. 24/03*) national minorities are defined as a part of the population – citizens of Bosnia and Herzegovina who do not belong to any of the constitutional peoples, and are composed of people that are of same or similar ethnicity, same or similar traditions, customs, beliefs, language, culture, shared past and other characteristics. In the following article, for example, the national minorities are listed as follows: Albanians, Montenegrins, Checks, Italians, Jews, Macedonians, Hungarians, Germans, Poles, Romanies, Romanians, Russians, Ruthenians, Slovaks, Slovenians, Turks and Ukraine. This list is not closed and cites that all other groups that are not listed in the Law, but meet the criteria stipulated in the Law, can be considered national minorities.

level, the cantonal constitutions have been changed (in the Federation Bosnia and Herzegovina).

MODEL/S OF EXECUTION OF THE DECISION OF THE EUROPEAN COURT FOR HUMAN RIGHTS IN THE SEJDIĆ-FINCI CASE

Following the failure of the Butmir Package the constitutional changes in Bosnia and Herzegovina have been frozen to wait for better times, having in mind the fact that General Elections were held in October 20, 2010; until today we still have no coalition at the state level. A long period of establishment of the structure of the Parliaments of the Cantons, the Entities and State, as well as that of the governments followed the elections, and it seems irrational to even think of a new round of constitutional changes before the summer of 2011. Nevertheless, we must emphasize that Bosnia and Herzegovina had to change its Constitution by May 2009 based on a decision of the European Court for Human Rights in the case Sejdić-Finci. The attempts to work on the reforms before the elections were minimal, without any concrete proposals in the parliamentary procedure. What follows are the proposed changes that are relevant for the state institutions. Our proposals do not refer to federalism, or the structure of the federal units, since this is outside the scope of this paper.

HEAD OF STATE

A vast majority of federations have individual (one) Head of State. The Head of State of Bosnia and Herzegovina is collective (Presidency), not because of the fact that the state consists of two federal units, but rather because it is composed of three constitutional peoples, discriminating the minorities and all those that wish not to identify themselves with any of the ethnic groups in Bosnia and Herzegovina. In the context of the constitutional changes, the choice between the single-member and multimember (collective) head of state depends on three factors - the responsibilities of the head of state (constitutional role), the manner of election and, the symbolic meaning of the position. Firstly, one needs to respond to the question as to whether one wants a strong or weak head of state. A strong head of state, in political systems that have vice-presidents, as is the case currently in Bosnia and Herzegovina, requires direct election (for the purpose of legitimacy), but it also requires a collective head of state (the requirement for ensuring equality between the peoples). On the other hand, a weak head of state could be even one President of Bosnia and Herzegovina who would have powers typical for heads of states in parliamentary systems. His function would be that of a mediator and technical in nature. Such a president would be elected by both Houses of the Parliament. This manner of election has several advantages. First, it provides equality of the Houses of Parliament. Second, the so far discriminatory provision of the Constitution, specifically, that only a Serb from the Republika Srpska (and not from the Federation of Bosnia and Herzegovina), that is, a Bosnian or a Croat from the

Federation of Bosnia and Herzegovina (and not from the Republika Srpska) may be elected in the Presidency, and that the representatives from the others (minorities or those not identifying themselves with any ethnicity) from the overall Bosnia and Herzegovina may not be elected, would be removed. Each citizen of Bosnia and Herzegovina may become President of Bosnia and Herzegovina. Third, electing the President in the Parliament would ensure constant political control of the Parliament over the President. The underside of such a manner of election of the Head of State is the fact that the national political elites would hardly be able to reach agreement on the appropriate candidate. However, a weak president of Bosnia and Herzegovina who has protocol powers would not be interesting for the political elites because the post does not carry any real power; therefore the election would be performed rather quickly, placing the preference on, for example, the respectable members of the academia or politics.

THE PARLIAMENT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

The Assembly of Bosnia and Herzegovina should remain bicameral, since Bosnia and Herzegovina is a complex state, composed of two entities where the bearers of sovereignty are its constitutional peoples and its citizens.

The House of Representatives as a lower house represents the citizens. The delineation of the regions for the election units for the election of the members of the House of Representatives is very important. The election units, as in many federations, in the present-day Bosnia and Herzegovina, are formed within the federal units. The solution that is foreseen with the Constitution and the Election Code does not represent a deviation from the well-known solutions in other federal states, so it wouldn't be a curiosity or something negative if it remains as it is. However, on the other hand, if supra-entity election units were to be formed that would include regions from both entities, then the elected representatives would not be representatives only of the citizens from the entities, but representatives of the citizens of Bosnia and Herzegovina in the true sense of that word. It would influence the disintegration of the dominance of the ethnic principle of voting, because those election units would at the same time be multinational and would enforce a reorientation of the election programmes of the national parties for the purpose of winning the votes of the representatives of the different ethnic groups living in those election units for the purpose of winning seats in the Parliament. In the context of the very functioning of the Parliament, the number of representatives in the House of Representatives would have to be increased. With the 42 representatives, Bosnia and Herzegovina may compare itself to the European "dwarf" states: Andora, Lichtenstein or San Marino. A country with approximately four million inhabitants must have a Parliament that will have at least a double number of representatives, since it is the only way in which one can speak of a truly functional Parliament. Only with an adequate number of representatives the work in the parliamentary commissions is possible. At the end, we need to emphasize that the very manner of voting should be simplified. Since it is a house of the citizens,

the House of Representatives should operate on the principle of majority votes. This is so, because the House of Representatives does not protect the interests of the entities or the constitutional peoples, and therefore it is not important whether there will be outvoting. This manner of decision-making would be acceptable, provided the House of Peoples equally participate in the decision-making process in the Parliament, since this house would serve as the place where ethnic and entity interests are protected.

In its new structure, Bosnia and Herzegovina should keep its Upper House – *The House of Peoples*. According to the current constitutional provisions, the House of Peoples represents the constitutional peoples. And there we have double discrimination. First of all, the general passive election right is negated, in it that only Serbs from the Republika Srpska and Bosnians and Croats from the Federation of Bosnia and Herzegovina may be elected in the House of Peoples. Second, the representatives from the national minorities and those who do not wish to declare any ethnic affiliation are completely excluded and cannot be elected to this House. As it was mentioned in the introduction, the European Court in Strasbourg has declared this manner of election for the House of Peoples, as well as the very election of the Presidency of Bosnia and Herzegovina, to be in opposition with the European Convention of Human Rights and its Protocols, and therefore Bosnia and Herzegovina was called upon to make changes in its Constitution in the following six months. However, the task to figure out a manner of election and decision-making for the House of Peoples that would meet several requirements is a daunting task. These requirements include the following: the constitutional peoples must be equal, the delegates from each of the peoples must come from the territories of both entities, the representatives of the national minorities and those who wish not to declare affiliation with any ethnic community in Bosnia and Herzegovina must be represented, the entities must also be in some way represented in the House of Peoples, so that the objection is avoided that Bosnia and Herzegovina is the only federation where federal units are not represented in the Upper House of the federal Parliament. The House of Peoples must continue to have the possibility to proclaim any decision of the House of Representatives as harmful to the vital national interest of one group, whereas the vital national interest must be clearly defined. The House of Peoples could be divided, in the organizational sense, into clubs of delegates from the Bosnian, Serbian and Croatian peoples, as well as clubs of representatives of national minorities and others. The representatives of all four clubs would have to come from both entities, whereas the number of delegates, the respective house and the respective entity should be clearly defined. Apart from that, the very *entities should be represented in the House of Peoples*, having in mind that, as was already said, there is no federal state where the federal units are not represented in the Upper House. The reason for this is promotion of the interests of the entities, and this would no longer be understood as the interest of one or two peoples, but of all citizens of that entity. The members of the House of Peoples would therefore have to be elected by the parliaments of the entities taking into consideration the election of a sufficient number of delegates for all four clubs.

POLITICAL PRESUMPTIONS FOR THE CONSTITUTIONAL REFORM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

There are vast differences among the national political elites in their positions concerning the state structuring. While some advocate the preservation of the existing structuring, others advocate its fundamental restructuring. In such a situation, a consensus on the revision of the Constitution of Bosnia and Herzegovina cannot be achieved. Therefore, it is not realistic to expect that the Bosnian-Herzegovian federalism will be significantly reformed with a decision of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina.

*The Bosnian party elite*² is unified in its position that Bosnia and Herzegovina should be a state of regions, although there is no unified position on how many regions it should consist of, how they should be organized, and with what powers they should be endowed. The unified position on this fundamental question is that Bosnia and Herzegovina should be a regional and not federal or classic unitarian state. Two premises form the foundation of this concept: first, only citizens should participate in the political life, whereas peoples may protect their interests via special mechanisms of decision-making that would apply only in strictly defined circumstances. The other premise is that the multiethnic character of the society has no significant consequences on the organization and the functioning of the state government. Such a concept of state structuring resonates with the Bosnian political elite because it ensures the achievement of their permanent or temporary predominance, alone or in coalition with one or two other national political elites (Marković 2009, 417-419).

Serbian and Croatian political elites are interested in preserving Bosnia and Herzegovina as a complex state, although they view the state structuring rather differently. *The Serbian political elite*³ is interested in preserving the acquired positions that are reflected in the possibilities to govern the institutions in the Republika Srpska without any significant division of power with the other two political elites. Therefore, it objects to any further transfer of competences on the institutions of Bosnia and Herzegovina and views it as a disruption of the Dayton Peace Agreement, that is, of the positions of powers that it guarantees. Any new transfer of competences from the entities to the state would mean an obligation for them to share the power with the other political elites through the state institutions. It finds the territorial restructuring of Bosnia and Herzegovina as quite unsuitable since with it, it will lose "its" federal unit, in which it has a dominant position because of the unfinished con-sociative mechanisms. This is why all Serbian parties advocate the preservation of the existing constitutional system. This constitutional *status quo* rests on three demands: preservation of the Republika Srpska as one of

² Party for Democratic Action (SDA), Party for Bosnia and Herzegovina (SBosnia and Herzegovina) and Social-Democratic Party (SDP). Although SDP is not, according to the party programme, a party of the Bosnian corpus, but is defined as multiethnic, by political objectives, the party leadership, its voters, and membership it dominantly represents the Bosnian party.

³ Alliance of Independent Social Democrats (SNSD), Serbian Democratic Party/Srpska demokratska stranka (SDS) and Party of Democratic Progress/ Partija demokratskog progresa (PDP).

the entities, and it is completely unimportant whether and how will the Federation of Bosnia and Herzegovina be reorganized; preservation of the existing powers of the state institutions only for those issues for which the entities have reached an agreement; preservation of the system and the manner of decision-making in the institutions of Bosnia and Herzegovina that guarantees the application of the principles of parity and consensus in any area where key decisions are being made. Party elites within the *Croatian political elite*⁴ are especially interested in far-reaching constitutional reforms. They try to find legitimacy for their constitutional concepts in the hypothesis that the Croatian people, as smallest in size, are at risk both in the Federation of Bosnia and Herzegovina and at state level, since they cannot equally participate in the decision-making process, and also don't have their own entity. For example, because small in number, the Croats cannot use the institute known as entity voting, which is vastly used by the Serbs, (Trnka et al. 2010: 90), and Bosnians have no need to use it since they hold the majority in the House of Representatives. Besides that, the Croats form the minority in the Government of the Federation of Bosnia and Herzegovina and cannot prevent being outvoted since the decisions are made with a simple majority vote. In the Republika Srpska, however, although the Constitution guarantees the representation of the Croats, the principle of constitutional peoples is breached in such a way that legitimate representatives of the Croats are not being nominated in the institutions of this entity. There is a possibility for a Croatian member of the Presidency of Bosnia and Herzegovina to be elected with the majority votes from the Bosnians which, in fact, did happen in the 2006 elections. While it is obvious that the Serbs have their "own" entity, it is less visible but not less certain, that Bosnians have their "own" – the Federation of Bosnia and Herzegovina, since they dominate the process of decision-making. Only Croats do not have their "own" federal unit.

The Croatian political elite draws several conclusions from these initial premises. First, since it cannot effectively participate in the government at the entity level, by no means can it do so in the Republika Srpska and in the Federation of Bosnia and Herzegovina only unequally, the Croatian political elite has no reasons to object to the transfer of powers on the state level, since in this way it can only expect to more efficiently participate in the division of power and in state governing. Second, the Croatian political elite is interested in changes to the ways the institutions in Bosnia and Herzegovina are functioning, as well as in the territorial reorganization of Bosnia and Herzegovina. It wishes to remove all obstacles for its equal participation in the decision-making process with the first change (and, therefore, for a different manner of election of the head of state, as well as for the abolition of the entity vote). With the other change it wishes to get its own federal unit where it may also dominate the decision-making processes in spite of the application of the principle of constitutional peoples.

⁴ Croatian Democratic Union BOSNIA AND HERZEGOVINA (HDZ Bosnia and Herzegovina), Croatian Democratic Union 1990 (HDZ 1990) and Croatian Rights Party of Bosnia and Herzegovina (HSP BOSNIA AND HERZEGOVINA).

РЕЗИМЕ

Во текстот се дава кус приказ на развојот на мултикултурниот концепт имплементиран во Босна и Херцеговина по завршувањето на војната по 1995 г. како и неговите модификации преку дејствувањето на Уставниот суд на Босна и Херцеговина (кои резултираа со измена на уставите на федералните единици на БиХ) и Одлуката на Европскиот суд за човекови права во случајот Сејдиќ-Финци коишто како последица ќе доведат до измената на државниот устав. Имплементируваниот концепт во БиХ дава приоритет на колективните права во однос на индивидуалните, а и самите индивидуални права се толкуваат низ колективна призма. Доминацијата на колективното го отежнува функционирањето на институциите на системот, и врши дискриминација на лицата со неколективна припадност. Овој напис се обидува да даде еден можен кус приказ на промената на системот, фокусирајќи се врз актуелното прашање на имплементацијата на Одлуката на Европскиот суд за човекови права во случајот Сејдиќ-Финци.

Клучни зборови: *конститутивни народи, останати, Уставен суд на БиХ, Европскиот суд за човекови права, индивидуални и колективни права.*

► **POLITICAL PARTICIPATION OF WOMEN IN THE COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS**

—
author: **Elena Nacevska**

Gender equality policies are a particularly important subject in the contemporary democratic societies; they, without any doubt, are not only an essential part of the basic UN, CE, OSCE and EU human rights documents, but also one of the priorities of the European Union policies and endeavours.

In the early 1990s, countries of the Central and Eastern Europe, especially countries from the Balkans, in the course of the great regime transformation have articulated and introduced a number of democratic changes and institutions (expressed through freedom of speech, free, fair and democratic elections, complexity of human rights and freedom, etc.). Most of them also provided at least a formal legal framework for a fair and equal representation for all citizens in political process. Nevertheless, almost twenty years later, many of the Central and Eastern Europe countries, some of them already members of the EU, some others candidates, are still facing the phenomenon of gender inequality both in society and economy and in the political sphere, particularly in the political representative bodies on various levels (local, national and European).

The theme of the research consists of the analysis of social and systemic factors that affect women's participation, especially in political life, and their representation in political structures. Taking into account the socio-cultural composition, multiethnic societies, historical and transitional contexts and development of democracy, countries in the Western Balkans, in this sense, are very similar.

Political participation in the Western Balkans¹ and in particular the need for equal gender participation and representation is clearly based on the expectations of modern democracy and democratic practices. One of the main indexes for measuring the level of democratic development is the index of participation and representation of women in public life, or at least their quantitative participation in political life.

Speaking in terms of modern history, immediately after World War II, the formal legal treatment of gender was established through the implementation of the so-called socialist principles and political system in the Western Balkans countries, as well as in other countries in Eastern Europe. In the period from 1944 to 1990, formal and full gender equality was proclaimed, expressed by the "the new type of communist legislation, party programs and personnel policies"; formally equal election rights and "gender quotas" represented the essence of those policies.

Women's political representation began to increase in established liberal democracies when second-wave feminism began to organise around this issue: post-communist states have not yet experienced a similar development and parties do not experience pressure to put women forward, although there are individual initiatives across these countries that bring a spotlight to bear on women's political representation. Numerous observers of the situation of women in post-communist societies perceive that the 'emancipation' of women rhetorically flagged by communist regimes was more symbolic than real, with women assuming the primary responsibility for the home combined with their duties as workers.² This unacknowledged 'dual burden' and the unchallenged patriarchal values underpinning communism was laid bare in the move to a market economy and democratic politics where traditional gender stereotypes have encouraged or legitimated women's relative absence from the public sphere of politics. Yet, women emerged from communism with the political capital necessary to take elected office: highly educated, extensively networked, and many with the experience of the transition to democracy, a sizeable pool of potential female candidates was available for parties to draw upon in shaping these new democracies.

However, political representation is only one, although important indicator of the position of genders and their relations in the society.

The beginning of democratic processes in the 90s introduced changes in the legal, economic, as well as socio-political system. These changes resulted with parliamentary democracy and political pluralism. In political circumstances created in such a manner, a new determination of the status of women in politics and their participation in public life has been imposed. Transition processes, as well newly created conditions in the socio-political structure have primary reflected on the legal approach and treatment of this subject.

¹ Rameš, S. and Magaš B. (eds), *Gender Politics in the Western Balkans*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, University Park, 1999, p. 39.

² Matland E., Richard, and Montgomery, K. A. (eds.), *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*, Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 69.

The purpose of this research is: a) to analyze the representation of women in the political representative bodies in the Ex-Yugoslav republics; b) to analyze the effect of socio-economic and systemic factors on the representation of women in the selected countries;

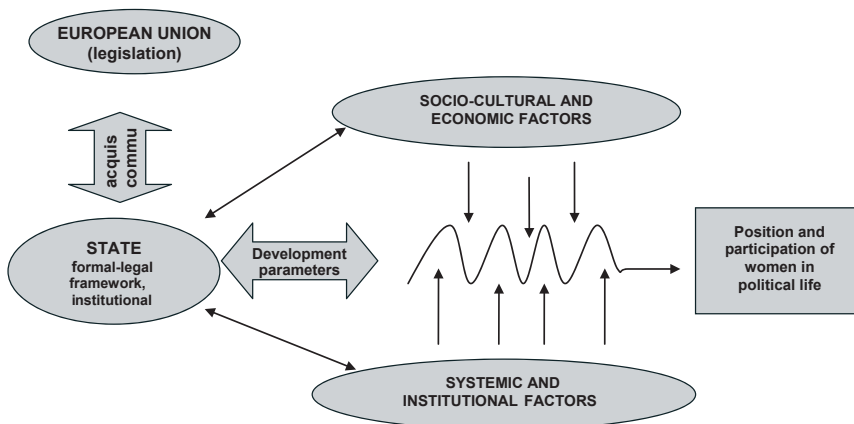
In fact, socio-cultural, economic and traditional factors suppress the systemic factors.

Socio-cultural and economic factors entail patriarchal consciousness, lower level of education, lower rate of employment, lower income and the burden of reproductive and household functions.

Systemic factors are composed of a formal-legal regulatory framework, quotas, election models, institutional mechanisms such as the Commission for Gender Opportunities, equal opportunity laws, international documents and the EU legislation, which must be harmonized with the national laws of the countries with candidate status.

The comparative analysis of these countries, as well as quantitative and qualitative research of the formal-legal framework and systemic factors in each country show the influence of indicators as socio-cultural and economic factors which include *patriarchal consciousness, level of education, employment / unemployment, level of monthly income, cultural factors, Index of poverty, level of inflation, etc.*

Research design:

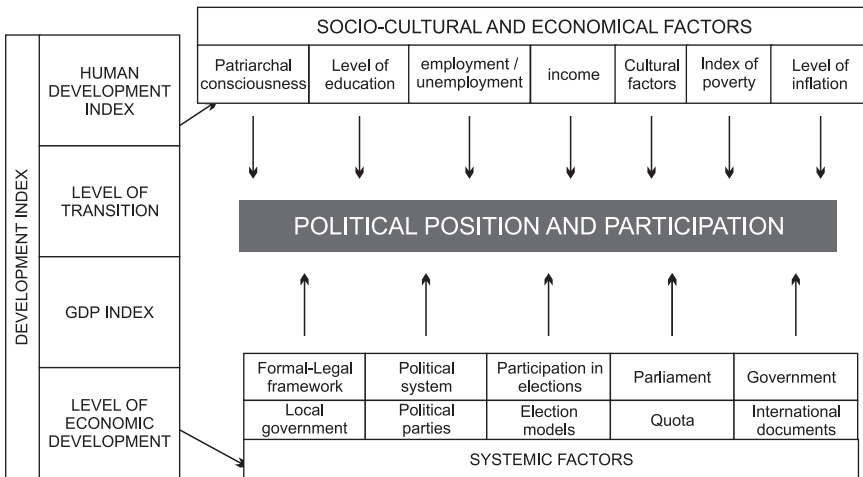

Political participation used to be commonly understood as citizen activity aiming to influence government and the public policy process. 'Participation' refers to the mass level, rather than recruitment into elected or appointed office among elites. It was usually measured by indicators such as voting turnout and party membership. For example, Verba, Nie and Kim focused on this approach when they defined political participation as '...those legal activities by private citizens that are more or less directly aimed at influencing the selection of governmental personnel and/or the actions they take'.³

The concept of participatory democracy⁴ provides a basis for a further analysis and elaboration of theoretical issues related to women's participation in structures of power⁵ and in general, on gender issues and gender representation in politics.⁶

The research is focused on the existing theoretical analysis⁷ as well as research questions and theses that indicate a causal relationship between the factors that influence women representation in structures of power.⁸ The main point is to analyse the institutional factors⁹ which remain in the shadow expressed by the

Figure 1: Exploration of the factors that impact gender equality

³ Verba, S., Nie, N. H., Kim, J., *Participation and Political Equality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1978, p. 15

⁴ Dal, R., *Demokratija i njeni kritičari*, Podgorica: CID, 1999, str. 189.

⁵ Saxonberg, S., Women in East European Parliaments, *Journal of Democracy*, 11, No. 2, 2000, pp. 145-158.

⁶ Pippa N., (ed.), *Comparing Democracies: Elections and Voting in a Global Perspective*, Newbury Park, CA: Sage, pp. 184-215.

⁷ Lovenduski, J. and Pippa N., (ed.), *Gender and Party Politics*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, p. 18.

⁸ Antić Gaber M. and Lokar S., *The Balkans: From Total Rejection to Gradual Acceptance of Gender Quotas. Women, Quotas and Politics*, New York: Routledge, 2006, pp. 138-167.

⁹ Matland E., Richard, "Institutional Variables Affecting Female Representation in National Legislatures: The Case of Norway". *The Journal of Politics*, 55, 3, 1993, pp. 737-755.

influence of socio-cultural and economic factors in post-communist countries and particularly the analysis of the situation in the countries of the Western Balkans. The theoretical basis includes the impact of factors >from the bottom< and >from the top< ¹⁰ especially the thesis of the expression of the socio-cultural and economic factors over systemic factors.¹¹

The enrichment of the pool of data highlights the systemic and social causes of the existing situation in accordance to the new realization of the role of factors that affect the political representation of women in the decision making structures.

Societies which are multiethnic show a high level of suppressing of socio-cultural factors under institutional rules and systemic factors, especially in the countries of the Western Balkan. Actually in all these countries we are faced with the problem with inadequate realisation of the legal framework concerning the equal opportunities, and the strong influence of the factors which impact the political participation of woman. Given the situation of women and her role in politics in "transitional countries", we can say that there is an existence of real influence of historical, social, economic, cultural and socio-psychological factors, systemic factors and institutional mechanisms that correlate with the developmental parameters, as well.

The question is: What are the criteria for the selection of the countries observed? The criteria for the selection of countries are based on several postulates and concepts:

1. "Transition" is characterized by a relatively similar level of interpretation and development of these societies, such as reduced level of economic development, reduced level of human development index, process of privatization, level of democratic development, which is reflected in the dramatic impact of the erosion of women in society and in particular in the political process.
2. Identification of the high heterogeneity of gender roles, which is due not only to unequal representation in political structures, but on the social spheres as well.
3. Strengthened ethnic identity is often linked to religious identity and affiliation that significantly affect the political participation of women.
4. Socio-cultural, historical, and in particular multi-ethnic context.

The research of social phenomena in different societies is a useful approach for identifying differences and similarities between the considered phenomena, as well as between individual indicators, which determine only the role of women in politics of different countries. Also, this method helps in the comparison of different socio-political systems of countries observed and EU Member States as well, considering the participation of women in politics.

¹⁰ Lovenduski, J., »Strategije za povečanje žensk v politiki«. V: Antč G., M. In Jeram, J. (ur.): Ženske, politika, demokracija. Ljubljana: Urad za žensko politiko, 1999, pp. 29-49.

¹¹ Pippa, N., ed., Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies Cambridge: Cambridge University Press, 1997, p. 46.

The visible paradox of these countries is that they permanently deal with the problem of reception and incorporation of mechanisms for equal opportunities, which are determined by EU, CE, OSCE and UN requirements, but the results and effects are not quite satisfactory, sometimes even disappointing.

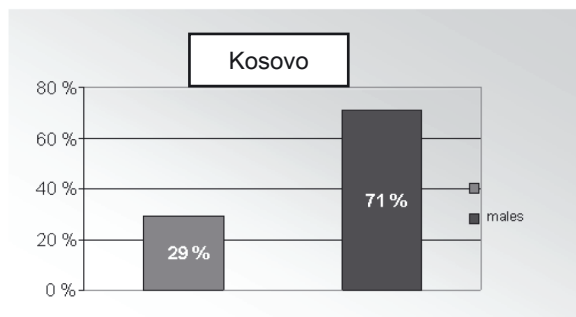
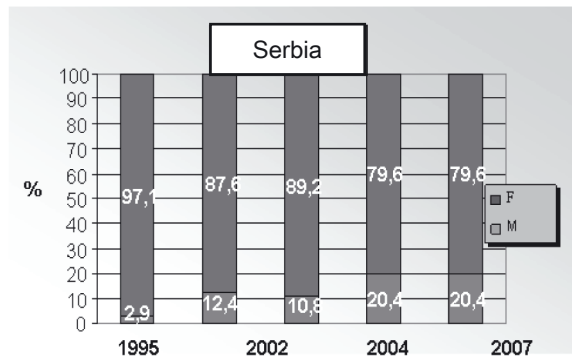
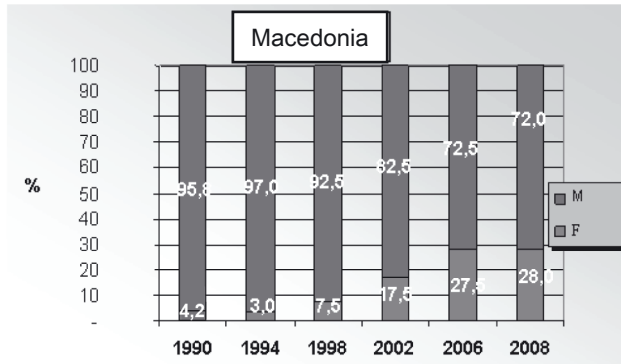
Over the last years the Central and Eastern Europe countries have faced pressure from the internal (development and strengthening of the civil society, the market economy trends) and the external environment (Europeanization, harmonisation with the European legislation), government and nongovernmental organisations, which was directed particularly at attempts of institutional assurance of equal women's representation in political representative bodies. But, as a rule, institutional mechanisms only (gender quotas) did not prove to be a sufficient condition to achieve a more equal political representation of women. On the one hand, political party selectors may discriminate against women political hopefuls because of prevailing gender-role norms, because of perceptions that women politicians are not as capable of doing the job as men, or because they simply believe that women will lose votes for the political party. Thus, the demand from political party gatekeepers for female candidacies may not be strong. On the supply side, the nomination rate for women aspirants is influenced by the culturally accepted divisions of family labour, a lack of self-belief among potential women hopefuls, their perceived chances of success, and prevailing attitudes towards the public role of women.¹²

It showed the actual need for the combined examination of socio-economic (e.g. level of education, employment rate, index of poverty) and systemic factors (e.g. electoral system, gender quotas) which impact the women's representation. In the research the main focus is on the role of above mentioned factors, mainly by representation of women in political representative bodies, analysing a wider region – Macedonia, Serbia, Kosovo.

The political discourse, reflected particularly in the theoretical elaborations of women's participation in politics and of factors that affect it, derives from statistical indicators analysis reflecting reality. Similarities are more obvious when comparative approaches are either focused on gender equality or the participation of the woman in political structures, regardless of the level of transition and transformation in these societies. As an illustration, we provide the following data:

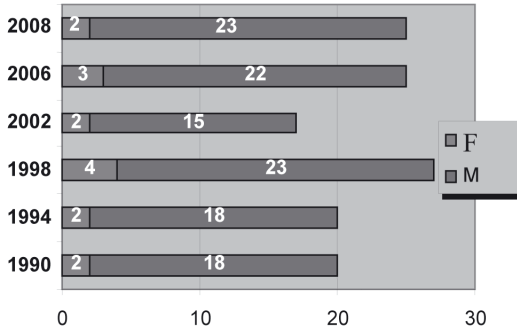
¹²Clavero S. & Galligan Y., "A Job in Politics Is Not for Women": Analysing Barriers to Women's Political Representation in CEE", *Sociološki časopis/Czech Sociological Review*, 2005, Vol. 41, No. 6: 979–1004.

Members of Parliament in the selected countries

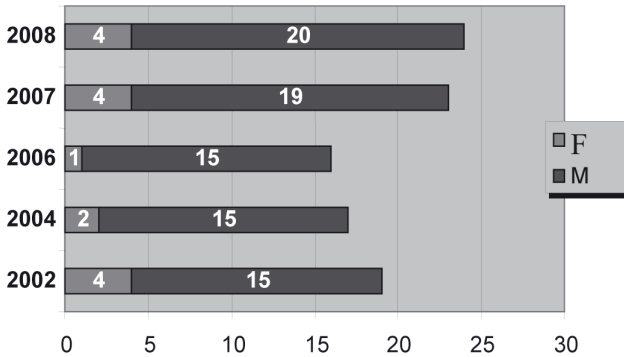

Government members in the selected countries

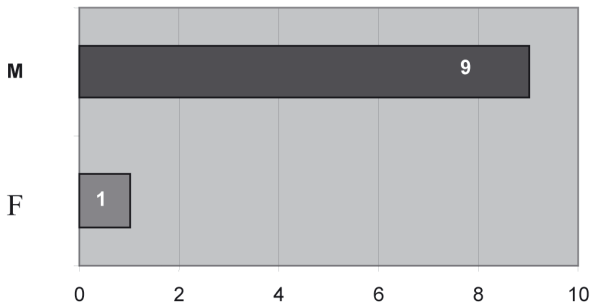
Macedonia

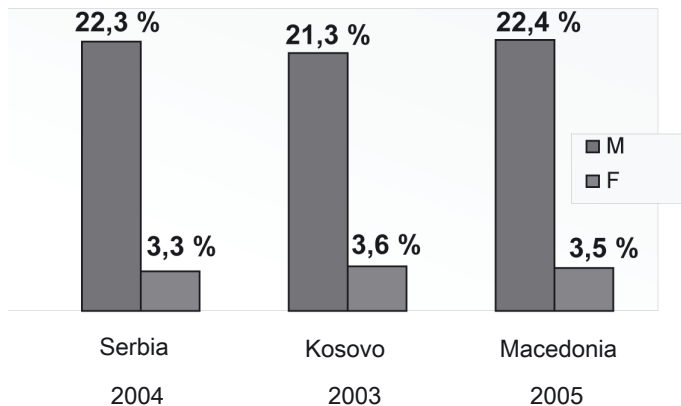

Serbia

Kosovo, 2003

Members in the local government

Source:

- Human Development Report 2008, United Nations Development Programme, New York;
- Women and Men in Kosovo, 2003, Kosovo: UMNİK, Office of Gender Affairs;
- Žene i muškarci u Srbiji, 2008, Beograd: Republički zavod za statistiku u Srbiji;
- Državen zavod za statistika, Ženi i maži vo Republika Makedonija, 2006.

Based on the statistical indicators which reflect a lower level of women`s participation in decision making structures, there is an intention for answering the following question: does such a situation depend on the circumstances in the society or is it a result of an inappropriate legal framework, insufficient implementation of laws, or are they pushed out by socio-economical factors?

The main barriers affecting the women under-representation, not only in politics, but also in other spheres of public life, as identified by the qualitative exploration of the barriers to women`s political representation can be listed as follows: 1. Confidence, education and motivation; 2. Traditional factors and family responsibilities; 3. Treatment of women in public spheres.

As a rule, the position and participation of women in politics in countries in transition and those in the Western Balkans as well are relatively favourable if there is a correlation between the systemic factors, promoting increased participation and level of activity in politics, and the improvement of the socio-economic situation through accelerated development in the transition. If there is no existence of such a correlation, or if there are only legal conditions provided, the higher rates of political participation do not show the real favourable position and equality between men and women in the society.

In such circumstances, the transition is decelerated and does not gain the required effect. The woman is not a factor of the development of the democracy and the political progress, but she is a factor of deceleration of development, because her political participation is only declarative.

As already mentioned, the focus of this research shows three case studies of post-socialistic transitional countries, offering some statistical data and an explanation why there is under-representation of women in decision-making structures in government for the period from 1990 to 2009.

As a result of this situation, a lack of implementation and respect of the rule of law concept, the difficult economic situation, a high level of corruption, the poverty index and the index of human development were more expressed, especially in the countries of the Western Balkans.

In these unfavourable circumstances and in the process of disintegration of former Yugoslavia, followed by periods of conflicts and war as well, women's rights were overshadowed in a period of almost a decade and a half.

Given this fact, in all these countries the status of women in political life results in very low rates of representation in the parliaments, governments, local governments, public activities and other political decision-making structures and was expressed by cultural stereotypes. The aspiration for a developed and strengthened civil society in these countries and the implementation and harmonization of European law (*acquis communautaire*) in the legislation of potential candidates for EU membership, on the other hand, introduced the need for overcoming the socio-cultural stereotypes, which clearly suppressed institutional efforts.

Gender equality in reality did not correspond to the legal framework. Even the small attention given to the process of overcoming stereotypes of gender relations in society as well as in the decision making process did not meet the expectations. Large deficits have been indicated in equality in real economic life, production and creativity, employment, and specific branches such as media, diplomacy, management, etc.

At the doorstep of the European Union, all these countries face the challenge of equal opportunities in the field of politics and in the decision-making process in particular.¹³ In the process of analysis, it has been largely proven that women are underrepresented in important decision making areas; moreover, even those women who manage to climb the political ladder often feel disadvantaged and under-perform in particular circumstances. These factors as economic, cultural and institutional shortcomings have harmed women's opportunities since the fall of communism. These are exactly the major approaches which explain women under-representation.

¹³ Ilonszki, G., «Women in Parliamentary Politics. Hungarian and Slovene Cases Compared», Ljubljana: Peace Institute, 2004, pp. 39-80.

In order to understand the problem of equal representation in a democracy, it is necessary to analyse the law which underlies liberal democracies. The paradox of democratic universalism lies precisely in the abstractness of the woman in political and in public life. The field of political decision making is important particularly since politics is a very important field of everyday life of every citizen – namely, it affects our daily life in every sphere of it. In the meaning of politics, which is about our common good, it is very important to be aware that we all have to participate in “making” this common good if we want to create the best solutions for the majority of the citizens, regardless of their nationality, religion, race, sex and other personal characteristic. There were some interesting observations in the Council of Europe Report from the year 1999 from which one can track three ways in which gender balanced participation can be achieved: 1. through the activities of women’s groups and measures taken by political parties (in this group of countries are these in which the proportion of women in national assemblies is the highest); 2. through legislative regulations - through the amendment of the existing relevant legislation in which the demand for gender quotas for the election at local, regional and national levels can be formulated; 3. through political party quotas; (the way in which quotas are defined depends on the electoral system and on the way in which other regulations related to quotas (sanctions/rewards) exist. This approach of gender equality is directly linked to wider work on the civil society and democratization.¹⁴

The research analyses point out the influence of the socio-economic, traditional and cultural factors that impact systemic (formal and legal) factors. The representation of women in the political and also in the public sphere reveals the persistence of deep-seated gender stereotypes. Such stereotypes involve particular notions of the women and allocate women to the private sphere. These stereotypes are usually understood as perceptions of barriers of woman’s abstinence from political life. However, this is a social, ‘cultural and structural’ problem.

Women’s political participation, as well as the inclusion of women in other public spheres (at least an increase), can hardly develop without further pressures. A combination of pressures >>from the bottom<< and >>from the top<< may transform and improve this situation.

---

¹⁴Bacchi, C. (2006): “Arguing for and against quotas: theoretical issues.” V: Dahlerup, D. (ed.): *Women, Quotas and Politics*, London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, pp. 32-51.

References

- Antić Gaber M. and Lokar S., "The Balkans. From Total Rejection to Gradual Acceptance of Gender Quotas", *Women, Quotas and Politics*, New York: Routledge, 2006.
- Bacchi, C. L., *Women, Policy and Politics: The Construction of Policy Problems*. SAGE Publications, London – Thousand Oaks – New Delhi, 1999.
- Bacchi, C., »Discourse, Discourse Everywhere: Subject 'Agency' in Feminist Discourse Methodology«. *Nordic Journal of Women's Studies*, 13,3, 2000.
- Bacchi, C., »Arguing for and against quotas: theoretical issues.« V: Dahlerup, D. (ed.), *Women, Quotas and Politics*. Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2006.
- Brax, T., »Women in politics" (100th Anniversary of the Parliament of Finland)«. Paper na strokovnem seminarju o spolni enakosti v Ljubljani, 28.9.2006.
- Caul, M., "Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties". *Party Politics*, 5, 1999.
- Campbell, R., Lovenduski, J., »Winning Women's Votes? The Incremental Track to Equality«. *Parliamentary Affairs*, 58, 4, 2005.
- Chiva, C., "Women in Post-Communist Politics: Explaining Under-Representation in the Hungarian and Romanian Parliaments", *Europa-Asia Studies*, 2005,
- Clavero S. & Galligan Y., "A Job in Politics is not for Women': Analysing Barriers to Women's Political Representation in CEE", *Sociološki časopis/Czech Sociological Review*, 2005. Vol. 41.
- Clavero S. & Galligan Y., "Assessing Gender Democracy in the European Union: A Methodological Framework", Centre for European Studies, University of Oslo: ARENA, 2005, <http://www.reconproject.eu/projectweb/portalproject/RECONWorkingPapers.htm>;
- Dal, R., *Demokratija i njeni kritičari*, Podgorica: CID, 1999.
- Dahlerup, D., "From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics". *Scandinavian Political Studies*, 11, 4, 1998.
- Dahlerup, D., *Women, Quotas and Politics*. Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2006.
- Darcy, R., Welch, S. & Clark J., *Women, Elections & Representation*. University of Nebraska: Lincoln & London, 1997.
- Gal, S. and Kligman, G., *The Politics of Gender After Socialism*, New Jersey: Princeton University Press, 2000.
- Gender in Transition, 2007, "Development and Transition", UNDP and London School of Economic and Political Science, <http://www.developmentandtransition.net>
- Genderware – 2003. The Council of Europe and the participation of women in political life, Strasbourg.
- Henig, R. and Henig, S., *Women and Political Power. Europe since 1945*. Routledge, London and New York, 2001.
- Ilonzski, G., »Women in Parliamentary Politics. Hungarian and Slovene Cases Compared«, Ljubljana: Peace Institute, 2004.
- Lovenduski, J., »Strategije za povečanje žensk v politiki«. V: Antić G., M. In Jeram, J. (ur.): *Ženske, politika, demokracija*. Ljubljana: *Urad za žensko politiko*, 1999.

- Lovenduski, J. and Pippa N., (ed.), *Gender and Party Politics*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2000.
- Lovenduski, J., *Women and European Politics*. Contemporary Feminism and Public Policy, Amherst: The University of Massachusetts Press, 1986.
- Lovenduski, J. and Pippa N., *Gender and Party Politics*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 1993.
- Lovenduski, J., *Feminizing Politics*, Cambridge: Polity Press, 1993.
- Matland E., R., "Institutional Variables Affecting Female Representation in National Legislatures: The Case of Norway". *The Journal of Politics*, 1993.
- Matland E., Richard, and Montgomery, K.A. (eds.), *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*, Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Matland E. Richard, "Lessons for Expanding Women's Representation", in "Enhancing women's political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems", International Institute for Democracy and Electoral Assistance/IDEA, <http://www.idea.int/women/parl/ch3d.htm>
- Pippa, N., *Legislative Recruitment*, in Laurence LeDuc, Richardi Niemi and Pippa Norris, (ed.), *Comparing Democracies: Elections and Voting in a Global Perspective*, Newbury Park, CA: Sage, 1996.
- Pippa, N., ed., *Passages to Power: Legislative Recruitment in Advanced Democracies*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Pateman C., *Feminism and Democracy*, Stanford: Stanford University Press, 1989.
- Ramet, S. and Magaš B. (eds), *Gender Politics in the Western Balkans*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, University Park, 1999.
- Saxonberg, S., "Women in East European Parliaments", *Journal of Democracy*, 11, No. 2, 2000.
- Verba, S., Nie, N. H., Kim, J., *Participation and Political Equality*, Cambridge: Cambridge University Press, 1978.

РЕЗИМЕ

Нивото на политичката партиципација на жените во одлучувачките структури сè уште претставува значаен проблем наспроти достигнатиот универзален концепт на полова рамноправност. Аналитичарите на политичката репрезентација на жените во националните законодавства, укажуваат на неколку фактори (социо-економски, културни, традиционални), но и политички фактори, како и системски фактори, и особено нивото на демократски развој. Истражувањето ќе се фокусира на неколку клучни сегменти: теоретски дискурси и анализи проследени преку идеолошките објаснувања на половиот концепт, поткрепени со анализа на причинско-последичната (каузална поврзаност) на факторите на влијание при објаснувањето на политичката партиципација на жената. Иако постоењето на традиционалната свест и перцепција за положбата и улогата на жената во општеството не е прецизно димензионирана, сепак,

несомнено влијае на партиципацијата на жените во политичките односно одлучувачките структури на власта. Причините на пониската политичка партиципација и репрезентација на жените, но и начинот за надминување на ваквата состојба сè повеќе упатуваат на потребата од ретрадиционализација и реконцептуализација на општествата, особено на државите од Западен Балкан.

Клучни зборови: *политичка партиципација, традиција, полова рамноправност.*

► **ОД ЕТНИЧКА РАЗНОВИДНОСТ ДО ЕТНИЧКА ЕДНАКВОСТ:**

УЛОГАТА НА ОХРИДСКИОТ
РАМКОВЕН ДОГОВОР ВО
ИНТЕГРАЦИЈАТА НА ЕТНИЧКИТЕ
ЗАЕДНИЦИ

—
автор: Кристина Богевска – Малинка

ВОВЕД

Во ова истражување ќе се анализира Охридскиот рамковен договор во контекст на реализацијата на барањата на албанската етничка заедница за поголема политичка моќ и промена на националниот идентитет на државата. Способноста на граѓанската, мултиетничка држава за поголема вклученост на не-доминантните етнички заедници се заснова на концептот на еднаквост на сите граѓани, од каде и потребата за обезбедување специфични права, кои ќе ги поддржат барањата за еднаквост во зачувување на различноста. Специфичните мерки не претставуваат дискриминација и разликите во третманот на претставниците на малцинствата се оправдуваат со постигнувањето на целосна и ефективна еднаквост.

Потенцијалот да им се даде етнички предзнак на конфликтите се должи на можноста од мобилизација на етнитетот во политичката артикулација на заедниците кои се чувствуваат недоволно претставени во јавниот живот и оневозможени во реализацијата

на сопствената „културна граматика“, како недостиг на моќ, а не бројност. Етничкиот диверзитет не води до етнички конфликт, но етничкиот идентитет лесно може да се употреби за радикализација и употреба на сила. Таков е примерот со конфликтот во Македонија. Не навлегувајќи во детална анализа на самиот конфликт, ќе го разгледаме како барање за промена на политичкиот идентитет на државата, реализирано преку Охридскиот рамковен договор, во кој не е доследно спроведен концептот на граѓанска, мултиетничка држава, уште помалку преку промените во самите уставни амандмани.

ЕТНИЧКАТА ДИМЕНЗИЈА НА ИДЕНТИТЕТОТ КАКО ФАКТОР ВО ПОЛИТИЧКАТА ОРГАНИЗАЦИЈА

Етничката димензија на идентитетот има огромна симболичка вредност во односот малцинство/мнозинство. Со концентрацијата на моќ, мнозинството поставува обединувачка национална идеологија, преку дефинирање закони, вредности, норми, со што влијае и врз односот кон „другите“ дистинктивни етнички заедници. Речиси сите модерни политички заедници го засноваат легитимитетот врз митологијата за настанокот¹, а кохезијата преку концептот на јазикот, образованието, културата. Таквиот процес, „покрај хомогенизација паралелно произведува и нејзина спротивност“². Оние групи кои не се идентификуваат со „националистичкиот амалгам на културата и политиката“³, не се чувствуваат претставени во државата и се оневозможени да ги практикуваат основните права, во етнитетот добиваат „можност за политичка артикулација, која во краен случај се манифестира како барање за сецесија, односно излез со цел реализација на постулираната заедница, која може да тежнее да го оствари и по пат на сила, но во рамки на системот не се искажува како барање за еднаквост, туку за еднаква положба во зачувувањето на разликите“⁴.

Дезинтеграцијата на социјалистичките системи во 90-тите години на минатиот век, уште еднаш ја покажаа важноста на етничкиот фактор во градењето нација и држава. Етничките разлики, според Кауфман⁵, не генерираат етнички конфликт, но се меѓу факторите кои го олеснуваат, преку создавање предуслови во кои етничкиот идентитет може лесно да се употреби, при барањето за промена на односот на моќ, за радикализација на припадниците на одреден етникум и нивна мобилизација за употреба на сила.

Конфликтите на Балканот го заживеале дискурсот за малцински права во 90-тите во реториката на ЕУ, ОБСЕ, Советот на Европа, во контекст на заштита на безбедноста на источната граница на западноевропските држави и како дел

¹ Џордано 2001: 88.

² Билефелд 1998: 66.

³ Ibid.: 55.

⁴ Ibid.: 45.

⁵ Kaufman, S.J., Ethnicity as a generator of conflict in Routledge Handbook of Ethnic Conflict, 110-122.

од развојот на европската екстерна акција, малцинските права динамично се градат низ искуството, согледувањата на недостатоците и новите предизвици.

КОНЦЕПТОТ НА ЕТНИЧКА ЕДНАКВОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА

Правото на еднаквост и недискриминацијата на сите граѓани⁶ ја елаборираат основната вредност на малцинските права, од каде произлегуваат специфичните права⁷ за припадниците на малцинските групи. Се поставува прашањето дали при интеграцијата на припадниците на малцинствата се применуваат „еднакви“ или „специфични“ права и при тоа мора да се земе предвид дека тие не се неопходно спротивни едни на други, зависно од концептот на еднаквост⁸ кој се зема за основа. Како паралелни концепти на формалната и суштинската еднаквост се поимите директна и индиректна дискриминација⁹.

Современиот развој на антидискриминаторското законодавство внесува прифаќање на *позитивна обврска* од државата и приватниот сектор за унапредување на еднаквоста. Позитивната акција подразбира различен третман на одредени групи, пропорционален на влијанието во надминувањето на ефектите од дискриминација во минатото. Не секој различен третман

⁶ Одредбите за еднаквост во правата и недискриминација од *Повелбата на ОН* се разработени во *Универзалната декларација за човекови права на ООН* (1948); акцесоарни одредби: *Меѓународниот пакт за граѓански и политички права* (чл. 2(1)), *Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права* (чл. 2(2)), чл. 14 на *Европската конвенција за заштита на човековите права и основни слободи* (ЕКЧП), додека членот 26 на *Меѓународниот пакт за граѓански и политички права и Протоколот 12* на ЕКЧП, предвидуваат општо право на еднаквост и забрана на дискриминација во поглед на сите права.

⁷ Специфични одредби за малцински права (право на сопствен културен живот, манифестација на вера или употреба на јазик) содржат чл. 27 на *Меѓународниот пакт за граѓански и политички права* и чл. 30 на *Меѓународната конвенција за правата на детето*.

⁸ „Еднаквоста се дефинира како отсуство на дискриминација, а почитувањето на принципот на недискриминација доведува до еднаквост“ (Правна рамка за заштита од дискриминација: 11). Присутни се три концептуални пристапи кон поимот на еднаквост:

Формалната еднаквост – еднаков третман на лица за кои се смета дека се во релативно еднаква положба.
Суштинската еднаквост се насочува на крајниот резултат на политиките и средствата за постигнување на еднаква распределба на придобивки и добра.
Еднаквоста на можности сака да обезбеди еднакви шанси за учество во активностите и услугите.

⁹ Комитетот за човекови права во Општиот коментар бр. 18 се изјасни за значење на *дискриминацијата* согласно *Меѓународниот пакт за граѓански и политички права*, како секое разликување, исклучување, ограничување или давање предност што се заснова врз која и да е основа, како што е раса, боја на кожа, пол, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или етничко потекло, сопственост, раѓање или друг статус, што имаат за цел или резултат да го нарушат или компромитираат признавањето, уживањето или практикувањето, од страна на сите луѓе, на сите права и слободи.

Директната дискриминација е присутна кога лица кои треба да се третирани еднакво експлицитно се третирани нееднакво и се повредува принципот на формална еднаквост (со еднаквите еднакво се постапува) (Правна рамка на дискриминацијата: 13).

Индиректна дискриминација има кога една очигледно неутрална одредба, критериум или практика, која се однесува подеднакво на сите лица, има дискриминаторски ефект за кој не постои објективно оправдување со легитимна цел, а средствата за постигнување на целта не се соодветни и неопходни. Поврзана е со суштинската еднаквост (ibid.).

претставува дискриминација, доколку критериумите за диференцијација се објективни и заради остварување легитимна цел¹⁰.

Забраната за дискриминација врз основа на етничка припадност е опфатена во широката дефиниција на поимот расна дискриминација¹¹ на *Конвенцијата за елиминирање на сите форми на расна дискриминација* (CERD).

Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства (1998) на Советот на Европа е прв правно обврзувачки документ кој ги одредува генералните цели и принципи за заштита на правата на малцинствата и не може да се употребува за ограничување на повисоките стандарди на заштита, предвидени во други меѓународни документи или кои веќе постојат во домашното право¹².

Во однос на политиката на ЕУ кон малцинските права треба да обрнеме внимание на два аспекти: соработката со други институции¹³ кои се занимаваат со правата на малцинствата и нивната значајност во екстерните односи на ЕУ, наспроти недостигот на посветеност на малцинските права во внатрешните работи на ЕУ¹⁴.

Со усвојувањето на *Директивата на Советот 2000/43/ЕК од 29 јуни 2000 за имплементација на принципот на еднаков третман независно од расното или етничкото потекло*, според чл. 13 на Договорот за основање на ЕЗ¹⁵, се проширува надлежноста на ЕУ во примената на еднаквоста и забраната на дискриминација (директна и индиректна) врз основа на расна или етничка припадност. Државите членки (и кандидати за членство) се должни да ги усогласат националното законодавство и регулативите во приватниот сектор со одредбите на Директивата. Во случај на не/целосно имплементирање Директивата има директен ефект врз националниот правен систем.

¹⁰ Слично толкување дава Европскиот суд за човекови права, дека принципот на недискриминација е повреден, согласно член 14 на Европската конвенција за заштита на човековите права и слободи доколку постои различно третирање на исти случаи, „без објективно и разумно оправдување“, односно мерката за која станува збор нема легитимна цел и недостига пропорционалност меѓу целите и применетите средства за нивна реализација (Belgian Linguistics Case, Judgment of 23 July 1968).

¹¹ „секако разликување, исклучување, ограничување или давање предност, засновани врз расата, бојата на кожа, предците, националното или етничкото потекло и што како цел или резултат треба да го нарушат или компромитираат, под еднакви услови, признавањето, уживањето или остварувањето, на човековите права и основни слободи на политичко, економско, социјално и културно поле или во секоја друга област на јавниот живот“ (чл. 1).

¹² Чл. 22.

¹³ Единица за ОБСЕ и Совет на Европа во Директоратот за мултилатерални односи и човекови права на Генералниот директорат за екстерни односи (RELEX). Во Агенда 2000 се посочуваат Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства и Препораката 1201 на Парламентарното собрание на Советот на Европа (1993) како референтни документи за заштита на малцинствата (ЕС, 1997b: 44). Високиот комесар за национални малцинства на ОБСЕ соработува со Генералниот директорат за проширување на ЕК.

¹⁴ Повелбата на ЕУ за основните права не ги споменува директно правата на малцинствата, но содржи антидискриминаторска клаузула, од каде се заклучува дека кршењето на малцинските права претставува дискриминација забранета со Повелбата.

¹⁵ Член 13 став 1 од ДЕЗ:

„... Советот, дејствувајќи едногласно на предлог на Комисијата и по консултација со Европскиот парламент, може да преземе соодветна акција за борба против дискриминацијата врз основа на полот, расното или етничкото потекло, религијата или уверувањето, инвалидноста, возраста или сексуалната ориентација“.

УЛОГАТА НА ОХРИДСКИОТ РАМКОВЕН ДОГОВОР ВО ИНТЕГРАЦИЈАТА НА МАЛЦИНСТВОТА

За внатрешниот конфликт во Македонија се посочуваат одредени чекори¹⁶ како подгревање на недовербата кај етничките малцинства, на кои се надоврзува кризата во Косово, порозноста на границите, шверцот со оружје, фактори кои придонеле повремените вооружени погранични инциденти да ги разгорат тензиите и сл.

По низата мерки на меѓународната заедница за спречување на конфликтот и медијацијата од правни експерти, на покана од претседателот Трајковски, политичките партии¹⁷ постигнаа политичко решение на кризата, преточено во Охридскиот рамковен договор (13.08.2001).

Со предвидените уставни и законски промени Договорот требало да го предефинира моделот на држава и да ги промени односите на моќ меѓу мнозинството и малцинствата. Неговата имплицитна цел, вели Енгстром¹⁸, е трансформација на општеството од етничка национална држава во граѓанска, мултиетничка држава, но парадоксално развојот на граѓански модел на држава е преку етнички дефинирани мерки, во најголема корист на албанското малцинство.

Основната цел на Рамковниот договор е „обезбедување иднина на демократијата“ и „поинтегрирани односи помеѓу Република Македонија и евроатлантската заедница“. Во основата на условеноста на евроатлантската интеграција е вградено почитувањето на човековите права и заштитата на правата на малцинствата. ОРД го „промовира мирниот и хармоничен развој на граѓанското општество, истовремено почитувајќи ги етничкиот идентитет и интересите на сите македонски граѓани“.

Како основни принципи, вградени во ОРД, се отфрлаат насилството за остварување политички цели¹⁹ и територијалните решенија за етничките прашања²⁰. Се поддржува идејата за единствена, граѓанска држава изградена на принципот на мултиетничност, која целосно ќе ги „исполнува потребите на сите нејзини граѓани, согласно меѓународните стандарди“²¹. Од тука и обврската

¹⁶ Преамбулата во македонскиот Устав; ограничена јавна употреба на малцинските јазици; централизација; несогласување со официјалните податоци за бројноста на албанската заедница и нивната застапеност во јавниот сектор, судство, армија, полиција; барања за високо образование на албански јазик и несогласувања околу приватниот универзитет во Мала Речица, Тетово; конфликти (1997) околу албанското знаме и неговото истакнување на општинските згради во Тетово и Гостивар (Schnekeneger 2002: 26,27). Освен етничките проблеми, влијаеа и други индикатори: нискиот животен стандард, високата невработеност, влошената економско-социјална состојба со ембаргото на ОН кон Србија, затворањето на границите од јужниот сосед.

¹⁷ Демократската партија на Албанците (ДПА), Партија за демократски просперитет (ПДП), Социјалдемократски сојуз на Македонија (СДСМ) и Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија на македонско национално единство (ВМРО – ДПМНЕ).

¹⁸ Engström 2009: 133.

¹⁹ Чл. 1.1.

²⁰ Чл. 1.2.

²¹ Чл. 1.4.

да одговори на барањата за поголема вклученост на не-доминантните етнички заедници во јавниот живот.

Општата одредба за еднаквост и недискриминација во Уставот²² ги обезбедува малцинските права, во рамки на заштитата на индивидуалните права на секој граѓанин и посебните права на припадниците на етничките заедници. Во таа смисла, РМ се обврзува да ја „гарантира заштитата на етничкиот, културниот, јазичниот и верскиот идентитет на сите заедници“²³.

Како позитивна акција за надминување на чувството на историска исклученост се предвидува „соодветна и правична застапеност на граѓаните“²⁴ кои припаѓаат на сите заедници“ во органите на државната власт и другите јавни институции; финансирање од државата во високо образование на јазици што ги зборуваат најмалку 20 проценти од населението и принципот на позитивна дискриминација при уписот на студенти кои припаѓаат на заедници кои не се мнозинско население²⁵.

Охридскиот рамковен договор трпи промени поради недостигот на политичка волја за воведување на концептот на граѓанска држава, како резултат на истрајноста на етничката димензија во политичкиот идентитет на државата. Тоа е најочигледно во конечната верзија на Преамбулата на Уставот, со повторното вметнување на етничката димензија, посочувајќи на „граѓаните на РМ, македонскиот народ, како и граѓаните ... кои се дел од албанскиот, турскиот, влашкиот, српскиот, ромскиот, бошњачкиот народ и другите ...“²⁶. Првичната предлог промена во Рамковниот договор²⁷ бил основа за успешна трансформација од национална држава во граѓанско општество на еднакви граѓани, без посочување на етничката припадност.

Друг проблематичен аспект е набројувањето на етничките заедници, односно давање привилегиран статус на македонската етничка група како конститутивен народ, што е спротивно на прокламираниот принцип на еднаквост на граѓаните²⁸. Со замената на поимот „националност“ со „граѓани“, паралелно со етничката димензија, се обезбедува националната гордост на доминантната етничка група, а еднаквоста на сите етникуми се потврдува со нивното именување како „народ“, а не „малцинство“.

²²Чл. 9.

²³Чл. 48.

²⁴Дополнување на чл. 8(2).

²⁵Чл. 6.2 и 6.3 во ОРД.

²⁶Амандман IV на Преамбулата на Уставот на РМ (мои нагласувања).

²⁷... Граѓаните на Република Македонија, ... одлучија да ја конституираат Република Македонија како самостојна, суверена држава, со намера да се воспостави и зацврсне владеењето на правото, да се гарантираат човековите права и граѓанските слободи, да се обезбеди мир и соживот, социјална правда, економска благосостојба и напредок на личниот и заедничкиот живот...“ (Анекс А на Рамковниот договор, Преамбула).

Првична верзија на Преамбулата: ... Македонија е конституирана како национална држава на македонскиот народ, во која се обезбедува целосна граѓанска рамноправност и трајно сожителство на македонскиот народ со Албанците, Турците, Властите, Ромите и другите националности ...“.

²⁸Незадоволството е изразено со бојкотот на ПДП (06.01.1992) на сесијата во Парламентот на новиот Устав.

Една од проблематичните одредби на кои се укажуваше од страната на албанската етничка група е посочувањето на македонската сопственост на државата, преку македонскиот јазик и кирилското писмо²⁹ и посебниот статус на Македонската православна црква³⁰. Генерално, усвојувањето заеднички медиум за комуникација не е спротивно на граѓанскиот концепт, но доколку не се одговори на барањата за еднаква поддршка од државата на јазикот и културата на малцинствата, ќе се наруши принципот на еднаквост.

Паралелно со потврдата на македонскиот јазик како официјален јазик во РМ и меѓународните односи³¹, ОРД дополнува дека „кој било друг јазик (и неговото писмо) што го зборуваат најмалку 20% од населението, исто така, е службен јазик“³². Таквата формулација го признава албанскиот јазик како *втор* службен јазик, под одредени услови, додека употребата на јазиците на другите етнички заедници, кои не го исполнуваат дадениот услов, се предмет на одлука на локалните власти³³, што пак не отвора многу можности за заштита на интересите на претставниците на помалите малцински заедници. Употребата на вториот службен јазик е предвидена не само на ниво на образование, туку и во органите на РМ, единиците на локалната самоуправа, кривични и судски постапки, личните документи.

Во обидот за унапредување на поделбата на моќ, ОРД вметнува законски и уставни промени на Законот за локална самоуправа³⁴, како и за прашања поврзани со образование, култура, употреба на јазиците и символите³⁵, за кои ќе биде потребно „двојно мнозинство“ гласови (Бадентерово мнозинство)³⁶, со што повторно се нагласува етничноста. Со оглед на поголемата застапеност на Албанците во Парламентот, во споредба со другите не-доминантни етнички заедници, тие може да се стекнат со право на вето и без поддршка на другите заедници при гласање во Собранието за промени на Уставот³⁷.

²⁹Член 7 од Уставот.

³⁰Со промената на чл. 19(3) и (4), иста вредност им се дава и на Исламската верска заедница и Католичката црква (во конечната верзија се додадени и Евангелско-методистичката црква и Еврејската заедница), со што стекнуваат привилегирана позиција за разлика од „другите верски заедници и религиозни групи“.

³¹Чл. 6.4 од ОРД.

³²Чл. 6.5 од ОРД.

³³Чл. 6.6 од ОРД.

³⁴Промена на чл. 114 во ОРД.

³⁵Промени на чл. 69 во ОРД.

³⁶За закони кои директно ги засегаат културата, употребата на јазиците, образованието, личните документи и употребата на символите, Собранието донесува одлуки со мнозинско гласање на пратениците кои присуствуваат, во рамките на кои мора да има мнозинство гласови од присутните пратеници кои тврдат дека припаѓаат на заедниците кои не се мнозинско население во Македонија. Во случај на спор во рамките на Собранието во врска со примената на оваа одредба, спорот ќе го реши Комитетот за односи меѓу заедниците (член 69, уставен амандман на чл. 69 во ОРД).

³⁷Промена на чл. 131, п. 4 во ОРД.

За одлука за менување на Преамбулата, членовите за локална самоуправа, членот 131, која било одредба што се однесува на правата на членовите на заедниците, вклучувајќи ги особено членовите 7, 8, 9, 19, 48, 56, 69, 77, 78, 86, 104 и 109, како и одлука за додавање која било нова одредба која се однесува на предметот на тие одредби и членови, ќе биде потребно *двотретинско мнозинско гласање од вкупниот број пратеници во кое мора да има мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои тврдат дека припаѓаат на заедниците што не се мнозинско население во Македонија* (моє нагласување).

Можноста за вето на малцинствата е присутна и при изборот на народен правобранител³⁸, тројца од седумте членови на Републичкиот судски совет³⁹, тројца од деветте судии на Уставниот суд⁴⁰, во локалната самоуправа – Законите за локално финансирање, локални избори, општинските граници и за градот Скопје⁴¹, со што се зголемува политичката моќ на одредена заедница. Во тој поглед како да не е комплетно следена идејата за мултиетнички демократски поредок.

ЗАКЛУЧОК

По десет години од внатрешниот конфликт во РМ се враќаме на Охридскиот рамковен договор, како рамка која требаше да придонесе за поништување на причините за тензии и недоверба, да воспостави посиметрична распределба на моќта, да ја трансформира етничката национална држава во граѓански модел и да одговори на барањата за поголема вклученост на заедниците.

Барањата за еднаквост во зачувувањето на различноста поаѓаат од фундаменталниот принцип на еднаквост и недискриминација на сите граѓани, од каде ќе произлезат и специфичните права за дистинктивните етнички заедници. Во таков дух се мерките на позитивна дискриминација предвидени со Охридскиот рамковен договор. Меѓутоа, останува прашањето на имплементација на граѓанскиот концепт и чувствителноста за барањата на не-доминантните етнички заедници. Со повторното вметнување на етничкиот елемент во конечните измени на Уставот како да не се постигнува целосна и ефективна еднаквост на сите, особено на „другите етнички заедници“, во застапеноста и распределбата на моќ. Недостигот на политичка волја за комплетно вметнување на граѓанскиот концепт, како гарант за почитувањето на етничката еднаквост, со отфрлање на етничките примеси на Уставот, донекаде се објаснува со примената на сила и чувството на изнуденост на промените кај македонската заедница.

Според Шопфлин, граѓанското општество, државата и етничноста се три меѓусебно зависни елементи на демократското уредување и кога првите два се слаби, доаѓа до израз етничноста⁴².

³⁸Чл. 77 (1).

³⁹Промени на чл. 104(2) во ОРД.

⁴⁰Промени на чл. 109(2).

⁴¹Промени на чл. 114.

⁴²Schöpflin, George, 2000, Nations, Identity, Power: The New Politics of Europe, London, Hurst & Company, p. 35, Engström 2002, 18.

Библиографија

Agarin, Timofey and Brosig, Malte. *Between Ethnic Diversity and Equality. Minority Integration in CEE*, Amsterdam: Rodopi, 2009

Charter of Fundamental Rights of the European Union

Cordell, Karl and Wolff, Stefan. *Handbook of Ethnic Conflict*, NY: Routledge, 2011

Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 Implementing the Principle of Equal Treatment between Persons Irrespective of Racial or Ethnic Origin

Engström, Jenny. "Multi-ethnicity or Bi-nationalism? The Framework Agreement and the Future of the Macedonian State". *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* Issue 1/2002, Flensburg, 2002

Engström, Jenny. *Democratisation and the prevention of ethnic conflict, lessons learned from Bulgaria and Macedonia*, Farnham: Ashgate Publishing Ltd, 2009

European Commission (1997b), *Agenda 2000. For a Stronger and Wider Union*, COM (97) 2000, 15 July 1997

European Commission (2005), *Non – discrimination and Equal Opportunities for All – A Framework Strategy*, COM (2005) 224 final, 1 June 2005

European Parliament (2005), *Protection of minorities and anti – discrimination policies in an enlarged Europe*, European Parliament resolution on the protection of minorities and anti – discrimination policies in an enlarged Europe, (2005/2008 (INI))

Protocol 12 to the European Convention for Human Rights and Explanatory report

Schneckener, Ulrich. *Developing and Applying EU Crisis Management. Test Case Macedonia*. ECMI Working Paper n. 14, European Centre for Minority Issues, 2002

Андерсон, Бенедикт. *Замислени заедници: размислувања за потеклото и ширењето на национализмот*. Скопје: Култура, 1998

Билефелд Улрих. *Странци: пријатели или непријатели*. Београд: Библиотека XX век, 1998

Најчевска, Мирјана; Тасевска, Александра. *Анализата на меѓународните стандарди и најдобри практики и на постоечките национални закони, политики и планови на антидискриминаторската легислатива*. Скопје: Македонски центар за меѓународна соработка, 2010

Николовска, Маргарита Цаца. „Заштита од дискриминација во рамки на Европската конвенција за човекови права“. *Правен дијалог* бр. 2. Институт за човекови права. 2011: 10-22

Проект: *Процена на потенцијалот за добро управување во Македонија. Правна рамка за заштита од дискриминацијата*. Скопје: ФИОМ и Добро управување, 2007

Устав на РМ, Службен весник на РМ. Скопје: Цетис, 2007

Џордано, К. *Огледи о интеркултурној комуникации*. Београд: Библиотека XX век, 2001

http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/l14157_en.htm

<http://www2.ohchr.org/english/law/index.htm>

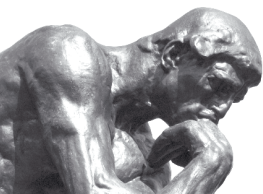
<http://cmiskp.echr.coe.int/tpk197/search.asp?sessionId=71036341&skin=hudoc-en>

ABSTRACT

Ethnicity, as an important element of national identity, has the potential to allow the political articulation for the citizens who feel repressed in their states and who are powerless to exercise their rights to equal participation in the public life. Equality in the preservation of ethnic diversity, in response to the demands of ethnic communities, is covered with specific rights for the distinctive communities, which are based on the concept of equality and non – discrimination. The specific treatment takes into account the factual inequalities and justifies the different treatment by achieving equal results.

The research indicates that there is ethnic potency for redefining the redistribution of power, as the Macedonian conflict showed in 2001. The Ohrid Framework Agreement and its transposition in the Constitution and Macedonian laws are analyzed in terms of the protection and integration of the minorities and the effective application of the principles of equality and non-discrimination.

Key words: ethnicity, equality and non-discrimination, minority rights, ethnic conflict, Ohrid Framework Agreement

► КУЛТУРНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ ВО ПОЛИТИКАТА - АСПЕКТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

—

автор: Ана Чупеска

Најголемиот дел од современите општества не се културно хомогени. Според процените на тројца истакнати промислувачи на современоста (Lascko, 1994, Gurr 1993, Nielsson 1985) во 184 држави има преку 600 различни јазични групи и преку 5.000 етнички групи.¹ Постиндустриските општества се мултикултурни и во нив индивидуите и групите коегзистираат со своите различни етнокултурни идентитети. Културниот диверзитет од неспорен факт станува политички видлив. Тој создава ситуации каде малцинствата и мнозинствата сè повеќе се судираат околу прашањата за јазикот, политичкото претставување, образовниот систем, имиграцијата, националните симболи, државните празници, распределбата на ресурсите и воопшто – околу определувањето на приоритетите на политичките агенди. Во некои земји, каква што е на пример Босна и Херцеговина,

¹ Gurr, Ted, 1993, *Mignorities at Risk: A Global View at Ethnopolitical Conflict*, Institute of Peace Press, Washington DC; Lascko, Leslie, 1994, *Canadas Pluralism in Comparative Perspective*, *Ethnic and Racial Studies* 17/1:20-41; Nielson, Gunnar, 1985, *States and Nation Groups: A Global Taxonomy*, in Edward Tiryakian and Ronald Rogowski (eds.), *New Nationalism of the Developed West* (Allen & Unwin, Boston), 27-56.

ваквите конкуритивности придонесуваат за високи тензии и состојбите се секогаш на работ на насилството. Повеќето мултикултурни општества се соочуваат со можноста од граѓански војни, политички кризи или од блокади на политичкиот систем, додека кохерентноста на општеството е скоро секогаш доведувана во прашање.

Заедницата, сфатена во најширок политичко-социолошки контекст, културата, етникумите, расата и другите „другости“ со постмодернизмот станаа политички препознатливи и станаа прашања од јавен интерес. Тие се во средиштето на секоја политичка дебата и за нив се расправа и во научниот и во реалниот политички контекст. Територијални, автономни, јазични, специјални права на претставување, афирмативни акции и други барања на етнокултурните групи се незаобиколните теми на денешнината, особено имајќи предвид дека во изминатите 30 години се случи драматичен пресврт во начинот на кој западните демократии се справуваат со најразновидните културни групи.

Политичките дебати се фокусираа на поимот мултикултурализам, со кој се направи обид да се стипулира дискурзивно „новата реалност“ и тоа од различни аспекти и, се разбира, како таков, поимот не подразбира само мултиетничност. Но, во мултикултурните општества најчесто доминира етнокултурниот или расниот идентитет. Според Марио Мартинело, во минатото етничката различност најчесто се третираа како опасност за политичката стабилност, а малцинствата биле предмет на разни политики со кои се сакало да се асимилираат или да се маргинализираат.² Вил Кимлика смета дека западната политичка традиција била молчалива спрема овие прашања. Таа воздржаност на западните политички теоретичари се должи на фактот што тие во анализите оперирале со идеализиранот модел на полисот (државата) во кој сите граѓани споделуваат заедничко потекло, јазик и култура. Кимлика вели дека владите низ историјата, за да го остварат идеалот на грчкиот полис, во однос на етнички различните малцинства често спроведувале брутални политики на геноцид, прогони, асимилации, физички и економски сегрегации, дискриминација, и редовно им биле оспорувани и политичките права.³ Џон Греј, во неговото познато дело „Двете лица на либерализмот“, вели дека политичката теорија на Западот била преоптоварена со хомогеноста, пред сè поради монистичките вредности содржани во просветителската етика.⁴

Но денес, според Мартинело, западните демократии (и младите демократии, каква што е Република Македонија) прифаќаат т.н. акомодативен концепт, т.е. мултикултурен пристап како начин на управување во мултикултурните општества (хетерогените, сегментираниите, мозаичните, плуралните, поделените, полиетничките и сл.). Ова подразбира дека хетерогените општества треба да одговорот на начин што ќе овозможи политика која оди подалеку од базичната

² Martino, Mario, "The State, The Market and Cultural Diversity, Immigrants and Mignorities", vol. 22, 2003, Taylor & Frances Ltd.

³ Кимлика, Вил, „Мултикултурно граѓанство“, ИДЦО, Скопје, 2004.

⁴ За повеќе види во Gray, John, Two Faces of Liberalism, The New Press, 2000.

заштита на основните граѓански и политички права на индивидуите и ќе создаде фер однос кон колективните права на „другоста“. Таа нова политика (а Македонија е еден таков пример во светот) се зазема за разни степени на поддршка, одржување, заштита, па дури и за стимулативен развој на етнокултурните идентитети и практики.

Етнокултурните групи (национални малцинства, религиски групи, имигранти, расни малцинства и сл.) всушност се составен дел на меѓупросторот помеѓу индивидуата и апстрактниот концепт за нацијата, структуриран во државата.⁵ Некои од овие групи поставуваат барања за нивно јавно признавање. Барањата можат да варираат од симболично признавање до признавање како дистинктивни културни ентитети. Некои групи се задоволуваат со тоа нивното културно наследство да биде заштитено и да можат да го пренесат на идните генерации. Лидерите на овие групи барат понекогаш од државата да им обезбеди неопходни средства како би ги задоволиле своите цели и потреби, а ваквите очекувања се смета дека не се во спротивност со либералниот принцип за дистрибутивната правда. Како и да е, останува фактот дека различните групи мораат да коегзистираат и да го делат животниот и урбаниот простор, да ја делат делиберативната јавност, да го делат јавниот, политичкиот и економскиот простор. Затоа, секоја модерна држава, за да постигне демократска консолидација мора да одговори на прашањето за политиките на мултикултурализмот.

Џовани Сартори прави дистинкција помеѓу мултикултурализмот како систем и мултикултурализмот како идеологија којашто, барем за Западна Европа, тој ја нарекува помодна идеологија. Сартори вели: „Не треба да се прави збрка или да се мешаат мултикултурализмот кој постои во одредени земји, што е веќе факт, и мултикултурализмот како идеологија, поточно, како проповедање на фрагментација на општествата“.⁶ Притоа, Сартори не бега од тоа да ги нарече мултикултурните држави како попроблематични од оние кои се етнички хомогени. Тој потсетува дека царството Австро-Унгарија, која беше најголемата творба на мултикултурализмот во поновата историја, доживеа распад по Првата светска војна. Како позитивен пример тој ја посочува единствено Швајцарија. Сартори забележува: „Швајцарија, на пример, денес е де факто мултикултурна држава, која функционира добро и, како таква, таа се доживува како среќен крај што дошол по еден долг период на внатрешни судири. Од друга страна, Белгија и Канада, кои се развиваат како бикултурални држави, се соочуваат со големи проблеми“.⁷

Со други зборови, прашањето на мултикултурализмот не смее да стане идеологија на мултикултурализам, која ќе ја легитимизира политиката на сегрегацијата и на фрагментацијата. Опасноста од идеологизиран и помоден

⁵ Martinelo, Mario, "The State, The Market And Cultural Diversity, Immigrants and Mignorities", vol. 22, 2003, Taylor & Frances Ltd.

⁶ Џовани Сартори, Corriere della sera, „Плурализмот ги валоризира различностите, идеологијата на мултикултурализмот е погрешна“, 5 јануари 2010 година.

⁷ Исто.

мултикултурализам, како што го нарекува Џовани Сартори, мора да се земе предвид во случаите каде хетерогеноста е очигледна.⁸ Или, како што вели Греј, вредносниот плурализам, наместо монизмот, во облик на политички проект *модус вивенди*, може да биде дел од решението на потенцијалните опасности од различностите.

Колективните културни идентитети се феномен кој треба да се разбере и да се анализира. Тие се независна варијабила која ги објаснува политичките, економските и општествените однесувања. Затоа е неопходно да се укаже дека поврзувањето на различните културни идентитети со политичкиот идеал на либералната правда е можен и дека е остварлива нивната коегзистенција. Посоченово ја потенцира потребата за организација на културните различности (идентитети) и за нивно поставување во контекст на демократскиот политички систем. Секако, ова отвора деликатни прашања за либералната демократија и за либерална правда, кои треба да отвораат простор за новата партикуларност. Тоа е неопходно за да се канализираат општествено-политичките конфликти, да се спречат лажните еквилибриуми или неконзистентните консензуси, но и да се исклучи насилството од политичката арена.

Општеството на Република Македонија е мултикултурно во најширока смисла на овој поим, а нашата држава не е изолирана од светските тенденции за интензивна социјална динамика. Во Македонија, впрочем како и во повеќето посткомунистички држави, дојдоа до израз новоразбудените етнокултурни и другите идентитети. Супранационалниот идентитет најдоминантно се раслои на етнонационален. По падот на монистичката концепција на системот и по поразот на колективниот комунитарен идентитет (една идеологија, една партија), етнонационализмот и етнокултурализмот беа најочигледниот супститут за кризата во идентитетот. Етнокултурните идентитети и нивната доминација, особено во 2001 година станаа посебно агресивни. Една од причините за оваа тензија на планот на етнокултурните идентитети беше фактот што Република Македонија, во времето кога се осамостои и кога се определи за либерална демократија, конститутивно се заложи за граѓанскиот модел, сакајќи доследно да го примени принципот на еднаквост во различноста и тоа во универзалистички либерален манир. Ваквото конципирање на нашиот политички систем се чинеше дека е целисходно и е функционално, но надворешно-политичката стварност, особено регионалниот контекст, вредносниот вакуум по распаѓањето на СФРЈ, заедно со „прелевањето“ на кризите и со „домино ефектот“ на сецесионизмот и на национализмот во регионот, придонесоа за интензивирање на проблемите околу етнокултурните недоречености и реанимации. Сепак, со Рамковниот договор овие

⁸ Критичарите на мултикултурализмот често знаат истиот да го наречат скриен апартхејд. На пример, Џовани Сартори го окарактеризира мултикултурализмот за помодна идеологија која сегрегира и фрагментира, испровоциран од безредноста што завладеа во еден од камповите за бегалци на југот на Италија. Во овој контекст, треба да посочиме дека тензијата и спротивставеноста на аргументите околу мултикултурализмот најдоа свој директен израз и во политиката. За илустрација доволно е да се потсетиме на неодамнешните изјави на германската канцеларка Ангела Меркел за тоа дека мултикултурализмот во Германија е пропаѓајќи концепт и за масовните депортации на Ромите од Франција. Обата настани се случиле во 2010 година.

недоречености се канализираа за да се спречи девастацијата на целото општество. Договорот во Охрид, оттука, за Република Македонија и за нејзините граѓани има суштествено значење. Рамковниот договор е анализиран од многу странски и домашни авторитети, при што тој добива главно позитивни оценки (за разлика од Дејтонскиот договор за БиХ). Со него се потврди дека Република Македонија може, сака и знае политички да ја реализира својата мултикултурна содржина. Во тој контекст, интересна социолошка анализа за македонскиот мултикултурализам дава Петар Атанасов, додека многу корисна и значајна за нас е и правно-политичката анализа на Љубомир Д. Фрчкоски.

Според Атанасов, конфликтот помеѓу политичкиот избор, според теорискиот модел на мултикултурно општество, се движи помеѓу либералниот плурализам и корпоративниот плурализам. Основната разлика меѓу овие два типа општество е тоа што во либералниот плурализам отсуствуваат етничките белези, не постои етничка дискриминација или, пак, таа е во најголем дел елиминирана, односно не постои посебен третман за етничките малцинства.⁹ Другиот тип на општество, корпоративниот плурализам, претпоставува присуство на етнички белези, нивно официјално признавање, присуство на квоти, посебен третман за етничките групи со создавање еднакви услови за партиципација во сите сегменти на општеството.¹⁰ Македонското општество се најде некаде на половина пат меѓу овие две концепции, смета Атанасов. Од друга страна, пак, според него, балансот меѓу политиката на идентитет и групните права и политиката на индивидуални права доживеа своја промоција во Рамковниот договор од 13 август 2001 година.¹¹ Атанасов смета дека Рамковниот документ содржи четири основни идеи – прекин на насилствата, децентрализирање на владата, политичко ребалансирање и културни прашања. Делот за децентрализација, деловите за недискриминација заедно со праведното претставување и „специјалните парламентарни процедури“ се веројатно најважните делови на документот, вели Атанасов. Воведени се специјални процедури за избор на тројца членови на Уставниот суд, тројца членови на Републичкиот совет и правобранителот, кои мора да бидат избрани со мнозинство во Собранието што вклучува мнозинство од претставниците што се припадници на заедниците, а не припаѓаат на мнозинската популација во Македонија.¹² Истата одредба се применува на законите кои „директно ги погодуваат културата, употребата на јазикот, образованието, личните документи, употребата на симболите, како и законите за локално финансирање, локални избори, градот Скопје и разграничувањето на општините“, иако за нив е потребно само мнозинство гласови. За уставните промени што ги допираат суштинските делови на Договорот е потребен повисок праг.¹³ Кон двотретинското мнозинство е додадена квалификацијата дека

⁹ Атанасов, Петар, „Мултикултурализмот како теорија, политика и практика“, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003.

¹⁰ Исто.

¹¹ Исто.

¹² Исто.

¹³ Исто.

дадените гласови мора да вклучуваат: мнозинство од претставниците што се припадници на заедниците што не припаѓаат на мнозинската популација во Македонија.¹⁴ Пратениците сами одлучуваат дали ѝ припаѓаат или не ѝ припаѓаат на мнозинската заедница – тоа е индивидуален избор а не групна одлука.¹⁵ Според Атанасов, се чини дека ова е најблиску до идеалот за граѓанската демократија во етнички поделено општество. Ова би требало да претпоставува општество што ќе форсира политичка интеграција, но со елементи и на либералниот и на корпоративниот плурализам.¹⁶ Имено, станува збор за модел на мултикултурализам со елементи и од социокултурната варијанта и од варијантата на поделбата на моќта во општеството.¹⁷ Според Атанасов, елементите на социокултурната варијанта на мултикултурализмот, практикувани до 2001 година, со Охридскиот договор сè повеќе се трансформираат во модел на поделба на моќта меѓу различните етнички групи, преку балансирање на индивидуалните и на групните права како последица на етнизацијата на голем број сфери во општеството.

Политиколошко-правна анализа на Рамковниот договор, како што споменавме, дава Фрчкоски. Според него, важноста на договорот е голема бидејќи тој е политички акт од внатрешен карактер и има правни консидарации. Фрчкоски вели дека со Рамковниот се засили легитимитетот на албанските партии регистрирани и активни во Македонија. Потоа, со Договорот се рационализираа и се артикулираа бунтовничките барања кои одеа од отворен расизам спрема агендата за човековите права.¹⁸ Внатрешниот карактер на договорот има зацврстувачко дејство врз унитарноста на државата, вели Фрчкоски. Според него, принципите за малцинските права, од кои се поаѓа во договорот, се два: детериторијализација на етничките права, нивна функционализација (освен кај локалната самоуправа) и нивно функционализирање во смисла на презентирање на идентитетот на носителите (а не инструмент на политичко институциско прекројување на македонската демократија). Со овој договор, свесно и одлучно се напушта кој било вид на територијално решение за етничките права (како што е, на пример, федерализација или кантонизација).¹⁹ Моделот кој е инхерентен на овој договор, прецизно и јасно го поддржува унитарниот карактер на државата.²⁰ Три се столбовите на кои почива договорот, вели Фрчкоски. Првиот е проширување на употребата на јазикот на малцинските етнозаедници, но, до ниво на јасно избегнување на јазична федерализација.²¹ Имено, прецизно се дефинира преку правните одредби модалитетот на употребата на јазикот, а дополнително се дефинира односот на мнозинскиот

¹⁴ Исто.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Атанасов, Петар, „Мултикултурализмот како теорија, политика и практика“, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Редовна колумна на Љ. Д. Фрчкоски во дневниот весник „Дневник“, Скопје, август 2006.

¹⁹ Исто.

²⁰ Исто.

²¹ Исто.

со малцинските јазици.²² Тука се следи принципот на „изразувањето на идентитетот на носителот“ и не се протежира симетрична јазична федерализација, вели Фрчкоски. Вториот столб на која се темели договорот е правичната застапеност за припадниците на малцинствата.²³ Со тоа се бетонира инклузивноста во политиката и во државната администрација. Третиот столб, како што забележува Фрчкоски, е локалната демократија, т.е. локална демократска самоуправа, преку која се насочуваат „вентилационите гасови“ од етно-енергијата. Ова се огледа во т.н. Бадентеров принцип.²⁴ Особено значајно решение за артикулирање на барањата на немнозинските заедници е парламентарната процедура на Бадентеровото мнозинство, кое се применува за законите кои директно се однесуваат на малцинските културни права.²⁵ Овој договор ја гради, а не ја разградува државата, заклучува Фрчкоски, бидејќи е создаден во духот на инклузивноста.

Македонското општество е пред два големи предизвици – прво, да го избегне фетишизирањето на етнокултурните идентитети и, второ, да биде исто толку инклузивно за останатите другости, кои сега се маргинализирани. Македонија како мултикултурно општество, несомнено, и понатаму треба да ги негува етнокултурните идентитети и тоа да се надолнува согласно на актуелните барања на групите. Што се однесува до заедничките вредности околу различните колективни идентитети, тие постојат. Тие заеднички вредности се должат пред сè на комунитарната политичка култура, егалитарното и етатистичко наследство. Индивидуалистичките идентификации во Македонија се чинат дека се слаби, така што дилемите околу атомизирано индивидуализам и неговото помирување со комунитарните идентитети, сè уште не е некое специјално прашање за македонското општество. Или, барем, таа дебата не е толку присутна каков што е случајот во западните општества, каде индивидуализмот, заедно со духот на капитализмот, кој во голем дел е комплементарен на тамошната религиозна етика, изградија атомизирачки идентификации, или т.н. нарцизам на мали разлики.

Македонија треба што поскоро да пронајде начин за конститутивно, институционално и реално да го артикулира „мултикултурализмот во секој од нас“. Мултикултурните идентитети, дефинитивно, треба да најдат своевиден израз во јавната сфера. Тоа значи дека јавниот дискурс мора да ги признае и да ги уважи идентитетите на т.н. „социетални култури“.²⁶ На тој начин, не би се узурпирала делиберативната сфера, бидејќи „слободата зависи од присуството на социеталната култура“.²⁷ Во таа смисла, можеби, ќе треба и самата држава да се реструктурира во насока на севкупна инклузивност и

²² Исто.

²³ Редовна колумна на Љ. Д. Фрчкоски во дневниот весник „Дневник“, Скопје, август 2006.

²⁴ Исто.

²⁵ Исто.

²⁶ Повеќе за советалните култури види во: Кимлика, Вил, „Мултикултурно граѓанство“, ИДСЦО, Скопје, 2004.

²⁷ Цитирано според: Кимлика, Вил, „Мултикултурно граѓанство“, ИДСЦО, Скопје, 2004.

во насока на партиципација на сите можни „другости“. Се чини, во моментот, во Македонија, сè уште се маргинализирани колективните идентитети какви што се: хомосексуалците, лезбејките, транвеститите, некои од Ромите, болните од сида, наркоманите, хендикепираните... Тие сè уште се во „сенка“ поради доминацијата на етнокултурната агенда, но и поради постоењето на авторитарно-комунитарни тенденции во општеството. Илустративни примери за ваквите состојби се актуелните закони за антидискриминација и за полова рамноправност, кои беа критикувани од европските авторитети.

Согласно концептот за либералната правда, секое хетерогено општество и секое општество што ја живее својата „хибридна стварност“ треба да се стремат кон политики кои одат подалеку од базичната заштита на основните граѓански и политички права на индивидуите. Модерните општества мораат да создадат фер однос кон колективните права на „другоста“. Таа нова политика се зазема за разни степени на поддршка, одржување, заштита, па дури и за стимулативен развој на културните идентитети и практики. Фактот дека различните групи мораат да коегзистираат и да го делат животниот и урбаниот простор, да ја делат делиберативната јавност, да го делат јавниот, политичкиот и економскиот простор, укажува дека секоја модерна држава, за да постигне демократска консолидација, мора да одговори на овие прашања. За да се постигне тоа, само толеранцијата не е доволна. Напротив, неопходно е респектирање и негување на културните идентитети. Солидарноста и сочувствувањето со другиот, т.е. „градењето однос со другиот во неговото страдање“, како што истакнува Рорти, би требало да стане политичка практика.²⁸ Бидејќи, „она што е најзначајно за секој од нас е она што ни е заедничко со другите – а тоа е дека се исти извориштата на приватното исполнување и на човековата солидарност. Овој процес на осознавање на другите човекови суштества, попрво како едни од нас, одошто како нив, е прашање на подробен опис за тоа какви се неблиските луѓе и на повторен опис какви сме ние самите“, кажал Рорти.²⁹ Исто така треба да се земе предвид и тоа дека правдата сама по себе ги содржи конфликтните вредности.³⁰ Ова не се должи само поради тоа што човечкиот разум е неперфектен, туку е и поради тоа што некомпатибилните решенија на ваквите конфликти можат да бидат подеднакво разумни.³¹ Спротивно на либералниот идеал за толеранцијата, фактот за дивергентните начини на живот не се резултат на слабоста на разумот.³² Тоа ја докажува вистината дека луѓето имаат длабока причина да живеат различно.³³ Поточно, луѓето можат да живеат добро на многу различни начини.³⁴ Бидејќи државата, како главна правна и административна институција, нема морален статус како во некои поранешни

²⁸ За повеќе види во Рорти, Ричард, „Контингентност, иронија, солидарност“, Темплум, Скопје, 2009.

²⁹ Исто.

³⁰ Gray, John, „Two Faces of Liberalism“, Polity Press Cambridge, 2000.

³¹ Исто.

³² Исто.

³³ Исто.

³⁴ Gray, John, „Two Faces of Liberalism“, Polity Press Cambridge, 2000.

времиња, нејзиниот *raison d'être* е да ги одржува и да ги негува различните културни идентитети. Колективните културни идентитети треба да се слободни за да ги следат сопствените начини на живот и да се вклучат во неопходните социјални, политички и економски интеракции. Од државата, пак, се очекува не само да се воздржи од мешањето во нивните внатрешни работи, туку исто така да ја признае и да ја институционализира нивната автономија, да ги зајакне нивните обичаи. Притоа, сувереноста на државата нема потреба да се определува со единствен, монолитен и со ултраунитарен авторитет. Државата за да биде праведна, не смее да биде неутрална. Таа мора да го овозможи правото да се биде различен, правото да се избира меѓу различните начини на живот, правото да не се учествува во националното општество во одредени негови аспекти и правото да се усвојуваат системи на сегментирана опозиција, несанкционирани од државата. Затоа секому треба да му биде признат неговиот единствен идентитет, неговата дистинктивност од другите.

Библиографија

- Атанасов, Петар, „Мултикултурализмот како теорија, политика и практика“, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003
- Фрчкоски Д. Љубомир, редовна колумна во дневниот весник „Дневник“, Скопје, август 2006
- Gurr, Ted, “Mignorities at Risk: A Global View at Ethnopolitical Conflict”, Institute of Peace Press, Washington DC, 1993
- Gunnar, “States and Nation Groups: A global Taxonomy”, in Edward Tiryakian and Ronald Rogowski (eds.), *New Nationalism of the Developed West* (Allen & Unwin, Boston), 27-56, 1985
- Gray, John, “Two Faces of Liberalism”, Polity Press Cambridge, 2000
- Lascko, Leslie, *Canadas Pluralism in Comparative Perspective*, *Ethnic and Racial Studies* 17/1: 20-41, 1994
- Martino, Mario, “The State, The Market and Cultural Diversity, Immigrants and Mignorities”, vol. 22, 2003, Taylor & Frances Ltd.
- Кимлика, Вил, „Мултикултурно граѓанство“, ИДСЦО, Скопје 2004
- Рорти, Ричард, „Контингентност, иронија, солидарност“, Темплум, Скопје, 2009
- Сартори, Џовани, колумна во *Corriere della sera*, „Плурализмот ги валоризира различностите, идеологијата на мултикултурилизмот е погрешна“, 5 јануари 2010

ABSTRACT

Having in mind that over the past 30 years a dramatic reversal has taken place in the manner in which western democracies approach a great variety of cultural groups, political debates have focused on the concept of multiculturalism, thus making an effort to stipulate, in terms of discourse, the “new reality” from different aspects; naturally, as such, the concept does not imply only multiethnicity.

However, customarily, it is the ethno-cultural or racial identity that predominates in multicultural societies. The problem concerning the issue of multiculturalism must not become the ideology of multiculturalism that will legitimize the policy of segregation and fragmentation. The threat of multiculturalism that is ideologized and trendy, as Giovanni Sartori puts it, must be taken into consideration in cases where heterogeneity is evident. Or, as Gray claims, value-pluralism in the form of the *modus vivendi* as a political project instead of monism can be part of the solution when faced with the potential threats caused by differences.

This paper aims to point out that the linking of different cultural identities with the political ideal of liberal justice is possible and that their coexistence can be achieved. The Macedonian society is faced with two great challenges – first, to avoid the fetishization of ethno-cultural identities and second, to be equally inclusive when it comes to other kinds of otherness which are, at present, marginalized. Collective cultural identities need the freedom to follow their own ways of life and to be included in the crucial social, political and economic interactions. The state, on the other hand, is expected not only to refrain from interfering with their internal matters, but also to acknowledge and institutionalize their autonomy and strengthen the support for their customs. In doing so, the sovereignty of the state should not be determined by means of a single, monolithic and ultra-unitary authority. In order to be just, the state must not be neutral. Of course, in this paper, the Ohrid Framework Agreement will be treated as a positive example of consensual multiculturalism in the context of the so-called Liberalism 2 (Michael Waltzer).

► MULTICULTURALISM: A FRIEND OR AN ENEMY OF EQUALITY?

author: Adela M. Gjorgjioska

"I think that democratic communities have a natural taste for freedom; left to themselves, they will seek it, cherish it, and view any privation with regret. But for equality their passion is ardent, insatiable, incessant, invincible; they call for equality in freedom, and if they cannot obtain that, they still call for equality in slavery."

Alexis de Tocqueville

Equality is important not only due to the implications it carries for individual human dignity, but also because of its potential to strengthen or tear the social fabric. Empirical research suggests that measures of trust and social cohesion are higher and violence is lower in more equal societies.¹ The "Concept of the Political" as exposed by Carl Schmitt reveals the backdrop of this:

"The specific political distinction to which political actions and motives can be reduced is that between friend and enemy."² The political enemy doesn't have to be a grotesque monster or a moral opposite, it just has to be something that sufficiently threatens a group's way of life. Now, as inequality exposes certain groups to threats simply by virtue of the fact that they are/or they perceive themselves as being at the inferior side of the inequality scale, this

¹ Richard Wilkinson and Kate Pickett, "Inequality: The Enemy Between Us? Why Inequality Matters", *Kosmos Journal* Volume IX, Number 1 Spring | Summer 2010. <http://www.equalitytrust.org.uk/docs/kosmos-article.pdf>, Accessed on 04/04/10.

² Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, University of Chicago Press, 1997.

condition threatens to bring inter-group confrontations, which can occasionally develop into aggression and active resistance.

This is highly relevant for multicultural politics, which by definition attempts to mitigate those inter-cultural inequalities. Multiculturalism, as an official policy response to coping with poly-ethnicity aims to accommodate identitarian claims: 'As an alternative to assimilationism it emphasizes that acknowledging the existence of ethnic diversity and ensuring the rights of individuals to retain their culture should go hand in hand with enjoying full access to, participation in and adhesion to constitutional principles and commonly shared values prevailing in the society'.³ If we dig a little deeper into the meaning and implications of such multicultural politics, are we to find the solution to inter-group suspicions, antagonisms and violent conflicts?

I argue two conditions are crucial for preventing such confrontations:

- a) *That antagonisms be treated within a democratic and open framework where interests and fears can be articulated non-violently.*⁴ Providing this takes place, different groups will be able to compete with one another – make their voices heard – in a properly political manner: the goal is to transform enemies into adversaries.⁵ Under an agonistic order violence would be met with state condemnation and annulment.
- b) *The diversification of identification.* The existence of cross-cutting relationships, identifications and belongings means that individuals who find themselves linked to a certain group of people by virtue of a shared common identity in terms of one belief or a feeling, at the same time are linked to a different group of people with which they share a different belief or a feeling, which defines another aspect of their identity. This is said to serve as the basis for transforming enemies into adversaries. In turn, it is claimed that this type of diverse identification is only possible if the individual is consciously aware of their belonging to a particular group.

Focusing on the second of these conditions, this essay will seek to discover whether the implications of multiculturalism do indeed allow for the diversification of identification. As two key liberal principles (equality and liberty) are considered to be the crucial conditions for the attainment of identity diversification the essay will proceed by describing how they relate with the overall normative objectives of liberalism and how they are impacted by multiculturalism.

³ Unesco Paper: Multiculturalism: A Policy Response to Diversity: <http://www.unesco.org/most/sydpaper.htm>, p. 4 Accessed on 04/04/10.

⁴ Chantal Mouffe: *On the Political*, Routledge, 2005, pp. 29-34.

⁵ *Ibid*, p. 32.

LIBERALISM AND MULTICULTURALISM

Liberalism's core commitment to the normative principle of liberty stems from its insistence and belief in humans' 'natural *State of perfect Freedom* to order their Actions...as they think fit...without asking leave, or depending on the Will of any other Man.'⁶ Highest significance is attached to the 'flourishing' of individuals, axiomatic to which is that there is more than one way of flourishing and 'there is more to flourishing than avoiding death and satisfying desires.'⁷ Occupying centre stage in liberal theory, the individuals and their liberty and equality represent the main criteria of the justifiability of political authority.

While for multiculturalists culture is considered to be the essential influence, liberalism resists the temptation to assert sole predominance to a certain influence in forming a choice. In the words of Berlin: 'the purposes, the ultimate ends of life are many, even within one culture and generation, some of these come into conflict, and lead to clashes between societies, parties, individuals, and not least within individuals themselves...'⁸ The diversification of identity as understood here, signifies the possibility to attain a range of different ends, which can indeed come into a conflict. This possibility is ascertained precisely through and as a direct consequence of the state of diversity, because clashes in the pursuit of opposing issues are balanced out by positive cooperation on others, thus mitigating the possibility of dangerous escalations.

Crucially important for this to occur are equality and liberty of individual consciousness. Leaning to the liberal side of the debate, it is claimed here that *by focusing on the demands of cultural groups, multiculturalism neglects these two key liberal principles: equality and liberty of individual consciousness*. By doing this, it limits the space for the diversification of identities. The degree to which this is the case varies according to the type of multiculturalism exposed. Hence, the implications of the communitarian multiculturalism of Charles Taylor are to limit the space significantly. On the other hand, while the liberal multiculturalism of Will Kymlicka makes an attempt to counter such tendencies, it also acts to limit the possibility for diversification of identities, albeit to a lesser extent.

Charles Taylor's Politics of Recognition

A [tradition of behaviour] is neither fixed nor finished;

It has no changeless centre to which understanding can anchor itself.

...Some parts of it may change more slowly than others, but none is immune from change.

Everything is temporary!

(Oakeshott)

⁶ Locke, 1960 [1689]: 287, in *Stanford Encyclopaedia of Philosophy*.

⁷ Kukathas, *The Liberal Archipelago*, p. 16.

⁸ Berlin, p. 176.

The central effort of the Politics of Recognition is to protect group identities, by demonstrating their crucial value for individual autonomy: 'We become full human agents, capable of understanding ourselves and defining our identity, through our acquisition of rich human languages of expression.'⁹ Since a rich and flourishing culture is seen as the essential condition of the exercise of autonomy, Taylor portrays the opposition between autonomy and national/cultural identity as superficial. He follows with a proposal for a Politics of Recognition whereby the unique cultural identity is protected by recognizing it in its distinctiveness from others.

The liberty to act according to the dictates of one's consciousness is the ideal of liberal theory. The value of this ideal is derived from the importance attached to 'consciousness as the realm in which the individual's relations to others-to society- is established. It is through consciousness, through his understanding of right conduct and of what is good, that he is connected with other selves.'¹⁰ That said consciousness is nothing else than our hermeneutical situation, consisting of the 'prejudices which constitute the initial directedness of our whole ability to experience, the biases of our openness to the world.'¹¹ Gadamer's traditions, or the contexts which give rise to these prejudices, are highly reminiscent of Taylor's thick languages of expression or cultures as the 'background against which individuals can make meaningful choices'¹² and build their identity. However, while Taylor equates traditions to national cultures, Gadamer's understanding is broader and far more dynamic. Traditions are not seen in essentialist terms as static producers of individuals' consciousness. Instead they are perennially open to influences from other traditions. So long as the traditions produce prejudices, (understood as the conceptual tool and guides which shape individuals' consciousness) they are equally valuable for human consciousness, regardless of whether they are shaped around religious, cultural, linguistic, gender or ideological lines. At the same time, the openness to external influences allows for fusions with other traditions' horizons, a process which leads to reshaping the horizon of each.

This stems from an understanding that just like individual identities, collective identities are constructed. Although they have various rules of inclusion and exclusion, they are also more fluid, especially in comparison with personal identities. If identity is constantly reshaped, reconstituted, constructed and deconstructed depending on context, discourse, relation to others, then what particular form of that identity, at a particular point in time is to be recognized, bearing in mind that the process of recognition will act to fix and institutionalize that difference? Suddenly the dialogically constructed identity becomes perceived in essentialist terms for the purpose of recognizing it: identity is considered to possess

⁹ Taylor, *Multiculturalism and the Politics of Recognition*, Princeton University Press, 1994, p. 32.

¹⁰ Chandran Kukathas, *The Liberal Archipelago*, 2003, Oxford, p. 65.

¹¹ Gadamer, *Truth and Method*, Oxford University Press, 1997, p. 9.

¹² Miller, *On Nationality*, Oxford University Press, 1999, p. 32.

'substantive 'essences' which are trans-historical and immutable insofar as they exist independently of context.¹³

In attempting to recognize cultural identities, Taylor is in fact proposing to achieve exactly that: to guard against potential influence which can act to modify a identities. *The essentialization of national/cultural identities has strong implications for equality.*

If recognition truly is able to arbitrate identity, then giving the state the right to recognize it gives it the right to create and maintain identities, thus removing this responsibility from the members of that group. By seeking to provide for equality between groups by recognizing differences, the State may fix differences in situations where members of the group indeed desire change. Now certainly, this is problematic because groups are internally heterogeneous and the desires of some might not correspond to the desires of others. At the same time however, this means that the fact that an ethnic group is able to make its claims highly vocal in the society, may be a virtue of the ability of a group elite to articulate particular claims, rather than the collectively shared desires of the group or the actual grievances suffered.

In failing to acknowledge the importance of other factors on identity formation and morality (such as class, gender) it in fact promotes ethnic heterogeneity between groups but homogeneity within groups. In-group homogeneity can indeed be considered positive if it signifies internal cohesion and stability. However, homogeneity can also mean pressure on internal, sub-group diversities, which serve to perpetuate inequalities. For instance in-group homogeneity can be negative for gender equality. The feminist thinker Susan Okin argues that there is a considerable likelihood of conflict between feminism and group rights for minority cultures as "But this is our culture" is a response so often given by male elites around the world to justify the continued infringement of women's rights.¹⁴ Group homogeneity in this context implies the perpetuation of what she claims to be the principle aim of most cultures: the control of women by men. Amongst the evidence to support this claim Okin includes the founding myths of Greek and Roman antiquity, and of all three major Western religions, Judaism, Christianity, and Islam. She argues that all three are rife with attempts to control women and to justify controlling them: "Think of the Zeus/Athena myth, and of Romulus, reared without a human mother. Think of Adam, made by a male God, who then (at least according to one of the two versions of the story) made Eve out of part of Adam. Consider Eve, whose weakness led Adam astray. Think of all those endless "begats" in the Book of Genesis, where women's primary role in reproduction is completely ignored. Think of the textual justifications for polygyny, once practiced in Judaism, still practiced in many parts of the Islamic world."¹⁵

¹³Wenman, p. 59.

¹⁴Susan Moller Okin, "Feminism and Multiculturalism, Some Tensions", *Ethics*, Vol. 108, No. 4 (July 1998), pp. 661-684.

¹⁵Ibid, pp. 661-684.

If we are to accept that cultures hold inherent roadmaps to gender inequality, then proposals such as Taylor's would inevitably lead to validating the practices of those cultures, even when they lead to internal inequalities. In addition, they threaten to isolate the group members from external influences, thus diminishing the likelihood that diverse influences will shape their identities.

Kymlicka: Multicultural Citizenship - A Liberal Theory of Minority Rights?

Unlike the open communitarianism of Charles Taylor, Kymlicka's Multicultural Citizenship aims to 'clarify the basic building blocks for a *liberal approach* to minority rights'.¹⁶ Accepting that the guarantee of basic civil and political rights to all individuals regardless of group membership has not led to equality, he proposes differential rather than identical treatment in order to accommodate different needs.¹⁷ Hence, he supplements traditional human rights with minority rights. The model takes the form of external protections and internal restrictions. The *external protections* act as a guarantee that cultural groups will not be assimilated or in any other way undermined by the policies and the politics of the wider society. But, secondly, and this is crucial for the liberal character of his model are the *internal restrictions*¹⁸. Hence, external protections are the policies necessary to safe-guard the existence of a given culture. Internal restrictions on the other hand, are the limitations that the state places on groups from restricting the freedom of their individual members in situations when their defection is not threatening the sustained existence of the culture in question.

This is unlikely to pave the way for the diversification of identification because of two reasons. Firstly, providing external protections at the same time as imposing internal restrictions is inherently contradictory because the advance of the former threatens the viability of the latter. External protections are awarded to cultural groups because they are seen as the sole providers of 'societal cultures' or thick languages. As the unique character of the group becomes the reason for awarding protections, then the elites of the group have an enhanced interest in perpetuating the practices which define the unique character of the group and prevent group members from defecting. The fewer members subscribe to these thick languages of expressions as their 'societal cultures' the weaker the claim of group elites for continues external protections. As the external protections provide group elites the resources to maintain their ways of life, inevitably this strengthens the wall between that group and the rest of the society, rendering the state unable to interfere. As the state is unable to observe inner-group practices, its ability to enforce the internal restrictions which Kymlicka promotes as the liberal safeguard, are cast into severe doubt.

¹⁶Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford, 1995, p. 1.

¹⁷Ibid.

¹⁸Ibid, p. 37.

Secondly, a claim must make a connection between one's ethnicity and the particular grievances this invokes. Therefore the approach must be based not on the fact that someone belongs to a particular group (i.e. Amish) but that belonging to this group¹⁹ brings 'relevant differences, which must be treated differently, if these groups and their members are to be treated with equal respect and concern.' This allows the focus to be placed on factors such as: how deep and structuring a role being affiliated or identified with this group plays in the lives of its members, what status the group has within the wider society (e.g. whether it is weak, revered or despised) and to some extent, what its history has been (e.g. what its members were led to rely upon regarding the group's future rights).²⁰ Using this criterion implies that analogous rights should be conceded to other claimant groups. As Thomas Pogge points out, 'the members of a religion can point out that English is closer to Anglicanism than to their own religion (which favors Hebrew perhaps) and seek compensation for being disadvantaged through the choice of English as a public language; 'fat persons can ask to be compensated for the use of tax monies for public seats that for them are too small.'²¹ Discounting the claims of such groups (because they are not ethnic) is tantamount to discounting the value and equality of their members. This in turn has negative implications for equality for it considers that in the political domain certain groups will be considered to have higher value or intrinsic importance than others (regardless of the opinion of members of the groups) and will hence be given more support and respect from the society at large. By giving ethnic groups essential value and extensive rights, Kymlicka promotes them as the most legitimate bearers of rights. A just political process may well produce representatives of ethnic and religious groups even if every group was given equal opportunities for representation. However, this outcome should occur because of the distribution of deep identification among the citizens and not because the structure of the political process advantages citizens with some types of deep identifications over citizens with other types of such identifications²² The result is that he limits choice that is available to its citizens.

CONCLUSION:

The diversification of identities is one of the conditions which can turn antagonistic inter-group relations, into adversarial politically viable and potentially constructive confrontations. Focusing on the demands of cultural groups as predominant, *multiculturalism has been shown to neglect two key liberal principles: equality and liberty of individual consciousness*. The principal premise of multiculturalism - the need to protect and thus essentialize cultures is seen as the primary condition for inequality between cultural and groups built around other identifications. Secondly,

¹⁹Ibid, p. 187.

²⁰Ibid, p. 188.

²¹Ibid, p. 168.

²²Thomas Pogge, "Group Rights and Ethnicity" in *Ethnicity and Group Rights*, eds. Shapiro and Kymlicka, New York, 1997, p. 20.

the external protections required to safe-guard cultures, inevitably increase the power of group elites to perpetuate existing patterns of domination, which hinder intra-group equality. At worst, the perpetuation of these systems of domination define the boundaries and content of the influences which shape individuals' consciousness. And when individuals are exposed to influences which allow those boundaries of consciousness to expand, they are not granted the liberty to choose amongst the newly discovered alternatives.

As these principles are necessary for the diversification of identities, multiculturalism has been shown to be unable to provide the conditions which can turn antagonism into adversarial relationships. Although the extent to which the space for the diversification of identities is limited varies according to the type of multiculturalism (communitarian or liberal) the inescapable effect of this response to diversity is to promote culture at the expense of alternative identities.

Key words: *multiculturalism, liberalism, equality, identity*

Bibliography

- Thomas Pogge, "Group Rights and Ethnicity" in *Ethnicity and Group Rights*, eds. Shapiro and Kymlicka, New York, 1997.
- Will Kymlicka (1995), *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford.
- Will Kymlicka, ed. (1995), *The Rights of Minority Cultures*, Oxford.
- Chandran Kukathas (2003), *The Liberal Archipelago*, Oxford.
- Margaret Moore (2001), *The Ethics of Nationalism*, Oxford.
- Paul Franco (2003), "Oakeshott, Berlin and Liberalism", *Political Theory*, August.
- Brian Barry (1983), 'Self-Government Revisited' in D. Miller and L. Seidentop, eds. *The Nature of Political Theory*, Oxford,
- Nathan Glazer (1997) *We Are All Multiculturalists Now*, Harvard University Press.
- Anthony Smith (1991), *National Identity*, Penguin Group.
- Yael Tamir (1993), *Liberal Nationalism*, Princeton University Press.
- Isaiah Berlin, "Historical Inevitability", in *The Proper Study of Mankind: An Anthology of Essays*, eds. Henry Hardy and Roger Hausheer, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Mahal & Swift (2002), *Liberals and Communitarians*, Blackwell.
- Katherine Smiths, "Liberalism's Identity Problems", *Polity*, Volume 35, Number 3, April 2002.
- Enzo Rossi, "Liberal Democracy and The Challenge of Ethical Diversity", *Human Affairs*, 18, 2008.
- William Galston, "Two Concepts of Liberalism", *Ethics*, Volume 105, No. 3, 1995.
- William Galston, "Value Pluralism and Liberal Political Theory", *American Political Science Review*, Vol. 93, No. 4.

Charles Taylor (1994), *Multiculturalism and the Politics of Recognition*, Princeton University Press.

Susan Moller Okin; Source: *Ethics*, Vol. 108, No. 4 (July 1998), "Ethnic, Social and Gender Equality; Feminism and Multiculturalism: Some Tensions".

Chantal Mouffe: *On the Political*, Routledge, 2005.

РЕЗИМЕ

Еднаквоста е важна не само поради импликациите кои ги има врз индивидуалното човечко достоинство, туку и поради потенцијалот да го зацврсти или раскине општественото ткиво. Емпириски истражувања сугерираат дека нивоата на доверба и општествена кохезија се повисоки, а нивоата на насилство пониски во поеднакви општества. Ова е високо-релевантно за мултикултурните политики чија основна цел е ублажувањето на меѓукултурните нееднаквости. Тргувајќи од оваа врска, се поставува прашањето дали мултикултурализмот како општествен модел, преку остварувањето на своите идеали може да превенира меѓугрупни сомнежи, антагонизми и насилни конфликти?

Тврдам дека два услови се круцијални за спречувањето на такви конфликти:

А) Антагонизмите да се третираат во демократска и отворена рамка, каде што ќе бидат артикулирани ненасилно.

Б) Диверзификација на идентификации.

Наслонувајќи се кон либералната страна на дебатата, текстот тврди дека преку насочувањето кон барањата на културните групи, мултикултурниот модел занемарува два клучни либерални принципи – еднаквости и слобода на индивидуална свесност. На таков начин го лимитира просторот за диверзификација на идентификации. Степенот на оваа лимитација ќе варира во зависност од типот на мултикултурен модел кој ќе биде прифатен, па, импликациите на комунитаристичкиот мултикултурализам на Чарлс Тејлор ќе значат длабоко лимитиран простор. Од друга страна, пак, либералниот мултикултурализам на Вил Кимлика, иако прави обид да им се спротстави на тие тенденции, сепак запаѓа во замка, која исто така ја намалува можноста за диверзификација на идентитети.

► **MANUFACTURING IDENTITIES:**

RECONSTRUCTION OF THE NATIONAL IDENTITIES IN POST SOCIALIST EUROPE

—

author: Tihomir Topuzovski

The aim of this text is to explore some important aspects of the reconstruction of the national identities in post socialist Europe. The reestablishment of the national identities has been one of the crucial practices during the transformation of these societies. In that direction, the text examines the main aspects of the formation of the national identities. Besides, I would like to mention that the arguments and example discussing in the text are mainly connected to the area of SEE.

CHANGE OF THE SYMBOLIC PLATFORM

In the first place, it is important that the reconstruction of the national identities in the post communist Europe is linked with the collapse of the former system and rising of the new patterns of social and political ordering. In that context, Zizek points out, that what results once the communist regimes are overthrown, is simply nationalism stripped of it's communist clothing.¹ For example, Torfing quoted Zizek's alternative interpretation, that a re-emergence of nationalism in Eastern Europe is a response to societal

---

¹ Slavoj Zizek, *For They Know Not What They Do: Enjoyment as a Political Factor*, Verso (1990) p. 59.

dislocation.² Furthermore, in the similar way Agamben reports in his book “Means without end Theory out of bounds that” rising of the national identities in the territory of former Yugoslavia is a necessary agent of change. Equally important is that Agamben claims that this change relates with the trends that in the past were present in the constitution of the other European’s states. In that context he points out:

“What is happening there is not at all, as some interested observes rushed to declare, a redefinition of the old political system according to new ethnic and territorial arrangements, that is, a simple repetition of the processes that culminated in the constitution of the European nation-states.”³

Similarly, Jim Seroka states that throughout the Yugoslav republics, the guiding principle for change and the foundation for the anti-communist movement was not democracy or pluralism; rather, it was ethnic differentiation.⁴ For him, the anti-communist organizing principle was to protect a specific vision that rejected inter-ethnic cooperation and pluralism. Finally, Seroka claims that the advent of nationalism as a guiding political force also generated corresponding ideological developments, including the creation of new national mythologies and the revision of popular history. In that context, the Yugoslavia’s slogan ‘fraternity and unity’ no longer functioned as the points of identification.⁵

Hence, it looks necessary for the understanding of emerging of the national and ethnic identities in post communist Europe as agents in the processes of democratization, transformations, as well as identifications are an inevitable part of creating of a new system in the post socialist countries. Furthermore, in the context of the South Eastern Europe, Svob reports that: *“In this respect, democracy enters Southeastern Europe through reinterpretation and reconstruction of cultural identities, as well as through the overall economic, political and institutional change. It could be even said that the democratization in Southeastern European countries is much more felt in cultural field, and particularly in the field of redefinition of cultural identities, then in other domains of public and political life, which often lag behind the EU imposed democratic principles”*⁶

Given these points together, it is more than obvious that the reconstruction of the identities is coupled with the systematic change. According to the arguments displayed above, it is easily noticed that in the process of transformation, the first principle of the emergence of the national identities belongs to the systematic change of these societies. In other words, the old symbolic network was substituted with the new one, which is set up simultaneously with the new system. As we can see in Zizek’s claim, the crucial point here is that such a notion of identity implies

² Jacob Torfing, *New Theories of Discourse: Laclau, Mouffe and Zizek*, Wiley-Blackwell (1999) p. 197.

³ Giorgio Agamben, *Means Without end Theory out of Bounds*, Univ of Minnesota Press (2000) pp. 43-44.

⁴ See *Developments in Central and East European Politics*, White, Stephen; Batt, Judy and Lewis, Paul G. p. 106.

⁵ *Ibid.*, 106.

⁶ Institute for International Relations, Zagreb Inter-University Center, Dubrovnik 2001 (www.culturelink.org/publics/joint/cultid04/Svob-Djokic_Redefining_Cultid_SE.pdf) [Accessed 22 March 2011]

the presence of the symbolic order.⁷ In that sense, the question of identities in general is deeply rooted in the correspondence with a certain symbolic order. In that context "*I is nothing but an empty vanishing point of the subject of the enunciation which arrives at its identity only by means of its identification with a place in the symbolic network that structures social reality.*"⁸

In this context, the process of the changing of the symbolic network was not a simple process of referring to the facts, but much more a case of construction and arrangement of a new narration through a number of particular aspects such as myths, language, art, events, slogans, logos, labels, etc. Accordingly, Žizek concludes that the nation exists only as long as its specific enjoyment continues to be materialized in certain social practices, and is transmitted in national myths that structure these practices.⁹

For example, a concretization of this processes in the ex Yugoslav context can be provided by the report of Augustin, who points out that it seems that monuments and the names of streets and squares, or, more precisely, the plates on which those names are written, are one more form of the concretization of history¹⁰. Furthermore, Bakic offers a historical perspective, where even though originally conceived in a poetic context, many epic images of and attitudes toward us and them have also been politically contextualized in nationalist discourses in both the nineteenth and twentieth centuries.¹¹ Finally, the rhetorical force of the heroic epic ideology, appropriately effective at the narrative level, along with people's intimate knowledge of epic stories and heroes, made its way into other discourses, such as the nationalist, where it became a political advantage of a kind.¹²

In the comparative manner, Augustin adds that the names of streets together with the monuments and memorial plaques in the urban landscape contribute to the semiotic presence of the ruling ideology because they give urban architecture a particular symbolic content. Also, Augustin points out that naming and renaming of streets is an example of how political processes influence semiotic procedures. She refers to Maoz Azaryahu, and quotes the claim that names of city streets are a specific text of national narration; a place where the structures of the ruling ideology meet up with the practice of everyday life.¹³ Finally, Augustin concludes that the statue of a historical personality displayed in a public place is a medium which makes history tangible in everyday life¹⁴. At the same time, however, the statue, and the city area in which it is located, lives a new life in changeable times.

⁷ Slavoj Žizek, *For They Know Not What They Do: Enjoyment as a Political Factor*, Verso, (1990) p. 142.

⁸ *Ibid.*, p. 155.

⁹ *Ibid.*, p. 53.

¹⁰ Dunja Rihtman-Augustin, "The Monument in the main City Square" in Maria Todorova: *Balkan Identities: Nation and Memory*, 2004, p. 180.

¹¹ Milica Bakić-Hayden, "National Memory as Narrative Memory: The Case of Kosovo" in Maria Todorov: *Balkan Identities: Nation and Memory*, 2004, p. 27.

¹² *Ibid.*, p. 34.

¹³ Dunja Rihtman-Augustin, "The Monument in the main city square" in Maria Todorova, *Balkan Identities: Nation and Memory*, 2004, p. 180.

¹⁴ *Ibid.*, p. 193.

They share political destiny with the coming generations, sometimes even changing the symbolic meaning.

PLACEMENT OF CONFRONTATION

In the next part, I would like to shed light on the second principle of the reconstruction of national identities which is important in the context of their formation. Hence, it relates to the relation of national identities with its negative form. Theoretically speaking, Laclau offers a very precise explanation that there is no way that a particular group living in a wider community can live a monadic existence – on the contrary, part of the definition of its own identity is the construction of a complex and elaborated system of relations with other groups.¹⁵

As we have seen, Laclau suggests that an identity which is purely differential vis-à-vis other groups has to assert the identity of the other at the same time as its own and, as a result, cannot have identity claims in relation to those other groups.¹⁶ In that way, building national identities has been constructed in opposite relation to others. To put it another way, in many cases the definition of national identities goes through the juxtaposition of the identity of the neighbors. This type of confrontation on which general national identities are based can be perceived through the state boundaries.

In that direction, Glen Bowman considers that in the context of ex Yugoslavia “The discursive project of transforming neighbors into enemies opposes the dominant state discourse of the previous 47 years of Yugoslav nationality. The traditions which had constituted identities since Second World War were designed to efface intercommunal antagonisms and to establish Yugoslav “*bratsvo i jedinstvo*” as the only viable means ensuring the survival and well-being of individuals.¹⁷ Hence, he gives evidence about the process of redefining official discourse in identity and developing the political implications of those transformations begun in the early eighties.

Besides, it is important that he continues in his text “Redefining Identities and Boundaries” with the following: *Why Neighbors became enemies when new states separate themselves off from an old state in which their people had been consolidated, the problem of how to determine which people belong to which new nation is problematic. In the case of the new states which new nation is problematic, such a juxtapositioning is not, however, anomalous, and other ethnic nationalisms active today throughout Eastern Europe and beyond engage in analogous constructions of idealized essential identities and demonic others.*¹⁸

¹⁵Ernesto Laclau, *Emancipation(s): (Radical Thinkers)*. London: Verso, 1996, p. 48.

¹⁶*Ibid.*, p. 49.

¹⁷Glen Bowman, “Xenophobia, Fantasy and the Nation: The Logic of Ethnic Violence in Former Yugoslavia”, Chapter VII in: V. Goddard, J. Llober & C. Shore (Eds.), *Anthropology of Europe: Identity and Boundaries in Conflict*, pp. 143-171. London: Berg, 2004, p. 149.

¹⁸*Ibid.*, p. 169.

Furthermore, the statement quoted above can be coupled with the theoretical remark that the way of identity is constituted through the reflexive self-relationship of the Negative. In this context, most of the arguments about identities go in the direction of the principles about the self-relationship of one identity with its negative form.¹⁹ In that sense, the symbolic identification confronts its own act of presupposing the Other.

Further evidence can be provided by the illustrative example provided by Milica Bakic-Hayden who focuses on the construction of Serbian identity versus others. In fact, she claims that even though the referent in the 'we' versus 'they' relation has changed historically, in that they are no longer Turks but Albanians, the symbolism of the initial historical and literary differentiation, i.e., cross versus crescent, has remained the same.²⁰ In that context, there is a symbolic order of opposition, in which opposite identity can be substituted. In that direction, we can consider all types of identities. Similarly, many studies find that the term 'Other' suggests the negativity of othering - identities are constructed through their relation to the other.²¹

The principles displayed above are also present in the numerous examples in the field of culture, in other words, one part of the public culture is defined by new politics which appropriates the aesthetics in order to establish its own narration and ethnonational identities. For example, Milica - Bakic Hayden has done research in which she explores the mechanisms and strategies of national identification that facilitate incorporation of literary material, such as epic, into the definition of national culture and into the popular imagination of the nation. In fact, the point here is how identity narration is embodied in the numerous artistic forms. For that reason, Bakic explores the interplay between people and their narratives, and this relationship generally reflects not only how people narrate themselves through the time, what images of themselves and of their Other they project in narratives, but also how they read themselves from their narratives at specific times. This can be seen in the example listed by Bakic, where Kosovo played, both as a historical reality and as a metaphor, in the constitution of the Serbian cultural and national identity. To dismiss the fictiveness of the Kosovo theme as something reserved solely for representation (epic, myth), and isolated from fact (history) is to undermine the power of its popular understanding in which resides its mobilizing potential.²²

¹⁹ Slavoj Žižek, *For They Know Not What They Do: Enjoyment as a Political Factor*, Verso (1990) pp. 73-77.

²⁰ Milica Bakić-Hayden, "National Memory as Narrative Memory: The Case of Kosovo" in Maria Todorova: *Balkan Identities: Nation and Memory*, 2004, p. 26.

²¹ See Stuart Hall, *Critical Dialogues in Cultural Studies*, Routledge, eds. Kuan-Hsing Chen, David Morley, 1996, pp. 4-5.

²² Milica Bakić-Hayden, *National Memory as Narrative Memory: The Case of Kosovo*; in: Maria Todorova: *Balkan Identities: Nation and Memory*, 2004, p. 25

РЕЗИМЕ

Целта на текстот е да објасни некои важни аспекти на реконструкцијата на националните идентитети во постсоцијалистичкиот простор. Возобновувањето на националните идентитети е една од клучните практики во текот на трансформацијата на овие општества. Во таа насока текстот објаснува два важни аспекти: првиот принцип се однесува на аргументација која покажува како идентитетите му припаѓаат на одреден политички систем кој ја гарантира нивната симболичка рамка; вториот принцип е поврзан со прашањето како националните идентитети се позиционираат; при тоа во текстот се покажува дека идентитетите се секогаш структурирани во спротиставена релација. И двата принципи се присутни во низа културни практики кои имаат за цел да служат на реконструирањето на националните идентитети во постсоцијализмот.

► RETHINKING “OUR VALUES” IN THE AGE OF AGING

—
author: **Anastas Vangeli**

It is old news that the developed world, and especially Europe, is undergoing a major and rapid demographic change: its population is aging at an unprecedented pace. The median age of the European population is getting higher and the fertility rate in many European countries is falling below the replacement threshold. If the estimations by various authorities - such as the UN or the OECD - prove right, by the middle of this century almost every third European will be aged 65 or over. This remarkable transformation of the social landscape will inevitably affect the economy, politics, culture, and many aspects of day-to-day life. Hence, it is a burning issue which opens many questions and results in an ever-growing discussion on the possible responses to the challenge. The ongoing demographic change, for the most part, challenges the economic stability of aging societies. Yet, throughout the last few years, the problem related to the aging population has been given an additional ideological overtone, drastically extending the ongoing debates. In addition to the questioning of the existing social policies and the ongoing pension reforms, it seems that some of the core caveats of Western political thought have been directly or indirectly brought into question as well – ranging from the role of the family, to the concept of solidarity, to the questions of nations and identities.

In the mainstream thinking, at least up to the last few years, the effects of the process of aging were imagined as primarily negative. Older people, often generalized as a homogenous and strictly bound group, are seen as less capable, more dependent and excessively demanding. In addition, one must take into account the concept of aging in popular culture. Aging has had inherently negative meaning for the mainstream, which from the baby boom onwards has celebrated youth as the highest virtue of all. Aging, on the other

hand, has been associated with a sense of personal defeat. Moreover, it is thought of not only as a process of physical decline of the human body, but also as an omen to the possibility of living a merry life – aging means loneliness, depression, boredom and obsolescence. Assumptions about the elderly are included in the social sciences as well – for instance, when analyzing dependency ratio, it is arbitrarily decided that people aged 65 or over are dependent – often the age of 65 (or any other arbitrarily decided retirement age) is taken as a point of differentiation between the “active” and the “inactive” population as well.

Regardless of the negative image, some of the concerns about the aging of the population seem to be very tangible. As a growing number of baby-boomers are headed towards retirement and there is a shrinking pool of replacements, Europe is about to see a narrowed down workforce having to finance an ever-growing number of pension beneficiaries. Governments consider various measures, ranging from raising the retirement age, abolishing early retirement practices and adopting every possible instrument out there that allows government to cut spending on pensions – in particular, shifting from pay-as-you-go to funded pension systems and the promotion of private pension funds. The unpleasant aspect of this task is that the cutbacks still need to be explained to the electorate. A sneak preview of what kind of outrage pension reform can cause among the public was the recent French experience – when various social factions took to the streets protesting the ongoing change, and the outcome was plummeting support for Sarkozy’s government.

A safe card is introducing pension reforms gradually – as in the examples of Germany, the United Kingdom, Spain and Italy, to name a few – where most of the changes will affect future generations. Attempts to sneak in pension reforms under the veil of austerity measures are plausible for the governments of the failing economies in the era of financial crises – most notably Greece. Yet, in the cases where the elderly have already established themselves as an interest group or even political actor, pension reforms are either halted or take a more welfare-oriented path. In Slovenia, for instance, the Democratic Pensioners’ Party holds seven of the 90 parliamentary seats, enough for sustaining its role as an important political actor and part of a governing coalition that pushes for higher benefits for the elderly. As a result, the pension system in Slovenia is known as excessively generous and unfeasible. It remains to be seen what happens with the further aging of the electorate across Europe and the prospective emergence of a higher number of the so called “grey” parties.

In terms of the ideological component of the political debate, the notion of population aging represents an especially large concern for right-wingers. They often embrace a demographic alarmist viewpoint, marked by high concern not only for the prospective shrinking of the labor force, expected jamming of the pension systems, and what they believe would be a burden on the public institutions in general (foremost health care), and the concern that aging impedes economic growth. This is not only the concern of nation-state actors, but also for European level politicians: the European Peoples’ Party had long argued that the demographic

change is a great obstacle for fulfilling the Lisbon Strategy and remains to be an obstacle for achieving some of the 2020 goals. As its representatives argue, Europe becomes less significant on the global scene. They often refer to the fact that Europeans today represent a much smaller share of the world's population (about one tenth), compared to what they used to be before (about one fifth after the Second World War), to prove this point. Therefore, one of the biggest challenges for right-wing politicians is to promote politics of demographic renewal, with the final goal being the increase of the fertility rate. This, they argue, can be achieved only through reconceptualizing family policies – providing incentives for having more children, securing better conditions for parental leave and in general, promoting traditional family values. In their hypothesis, the case is not that Europeans do not want children – the problem is that they do not have the proper support by the state for having them.

Alarmism often takes the nationalist path as well, especially when contextualized in the European and/or national identity, multiculturalism and immigration debates. While our population has been decreasing, we welcome more and more immigrants – right-wingers say – and as a result, many of the migrants' communities have higher fertility rates and soon they will become a much larger share of the European population. As such, it is expected that the cultural landscape of Europe will be permanently changed. In this sense, population aging is seen as an omen to the nation defined as a uniform and strictly bound group, an argument that is especially plausible for national populists and the far right. In addition to the economic debacle, therefore, they warn of a loss of national sovereignty, which adds a rather apocalyptic component to demographic change.¹

However, not everyone in Europe shares the same type of anxiety regarding the future of the aging societies. In fact, the attitude towards the demographic change is currently undergoing what might turn out to be a shift to a much more optimistic viewpoint. The revised position stems from the premise that if thought of in a certain manner, population aging can resemble an opportunity for rethinking development. For advocates of such ideas, the demographic change Europe is undergoing can be seen as an indicator of success - population aging is a consequence of increasing life expectancy, which is one of the most important achievements of post-industrial societies and the fulfillment of a constantly pursued goal of science and research, while the decreased level of new births to a great extent speaks of the success of the struggle for gender equality as women in the developed world today are emancipated and pursue individual careers, while having fewer children than before. This, of course does not imply that if the reasons for population aging are commendable, its consequences would be positive as well. In this sense, contextualizing governance within the framework of an ageing society

---

¹ However, such an attitude on migration is less plausible for the evidence-based thinking. Facilitating migration and taking concrete steps towards integration of the immigrants are in fact measures that aging economies might seriously consider in order to compensate for the prospective labor shortages. Migrants do represent a significant share of the working population already – and often they occupy jobs that are the result of the trend of population aging – such as the informal care of old people, among others.

is not seen as an attempt to mitigate the negative consequences and defend the status quo, but rather to adjust to the changes that are the spontaneous outcome of centuries-long efforts to prolong human life and liberate women from the patriarchalism.

Science has its say in the debate as well. Gerontologists claim that the aging process itself so far has been wrongly defined as natural programming, predetermined exclusively by human genetics. Instead, they suggest, it should be thought of as a process of amortization and gradual wearing out of the human body. As such, they believe it can be alleviated and overcome to a great extent, if the various sources of harm to the human body are counterbalanced. Furthermore, with the advancement of gerontechnology and gero-informatics, and the innovation in biomedical engineering and the related disciplines, many problems caused by aging have been fully or partially removed - in the first place, regarding the mobility of the people with limited physical abilities. Social scientists and interdisciplinary researchers argue that the human capital and the working ability of workers in their 60s who have accumulated significant experience and achieved a high level of mental growth are indispensable for economic success. Many point out that the recent financial crisis could not be overcome without the input of the older cohorts that have been through many ups and downs throughout their decade-long careers. Social policy analyses argue that except being recipients, retirees and people above 60 in general are also significant providers of family care and therefore important contributors to the overall well-being of the family. All of these notions have led to a much more sensitive debate on facing the challenge of aging, by proving that older generations are less dependent than previously assumed, and can participate in the production and other social activities even after turning 65 or even after retiring.

This attitudinal change is initiated by civil society. Their approach is characterized by a strong humanistic drive. As they say, on top of "adding years to life" (referring to increased life expectancy), now Europe needs to "add life" to those extra years - or in more political language, to re-integrate the increasing aging population in society. Concepts such as lifelong learning, post-retirement volunteering and active aging, and in general, aging with dignity are being promoted as an attempt to redefine the role of those aged above 65. These ideas manage to get political support - the most significant of them being the European Year of Active Aging and Intergenerational Solidarity 2012, an advocacy campaign backed by the European institutions that aims to raise awareness of the demographic change and the challenges ahead. Yet, a relevant European-level policy regarding the demographic change and its effects has not been yet formulated.

* * *

What is clear after this overview of the state of the political debate on aging in Europe is that the demographic change is much more than an issue of numbers and figures, and it cannot be solved by asking questions in terms of governance and its accompanying technicalities. Population aging raises questions of values and re-opens debates that have long been thought to be concluded.

First of all, the aging debate has an introspective function – it calls for a reality check and maybe even updating our attitudes, should they be proven to be anachronistic. In the past, families needed a large number of children to take care of the land, of the small businesses and of each other, and on top of all that, life expectancy was much lower. One of the most basic freedoms Europeans today have is a function of the lack of all these fears and uncertainties from the era of their predecessors on the one hand, and the legal and social framework that allows them to exercise their personal freedoms on the other (such as the freedom to have fewer or no children at all). Moreover, with the encouragement of individualism and self-improvement, having children has been gradually redefined as a responsibility, rather than as a necessity - while having children used to facilitate life in the past, today it might even be an additional responsibility. An additional question regarding the demographic renewal debate comes from the gender equality perspective. Governments have struggled to help women emancipate themselves and participate at equal levels in the labor force. Calling on having more children particularly affects women as arguably, the effect of the “more kids” projects will result in keeping more and more women outside the workforce.

Second, the debate of dignified aging in a society can no longer offer generous pensions. For a long time, dignified aging meant retiring as early as possible and receiving a stable and regular pension check. Today, as argued above, it is very unlikely that such practice will be sustainable because in the emerging circumstances it is simply unsustainable. Yet, the answer might just come from those lobbying for the rights of older people. As we have seen above, many of the humanistic-driven civil society organizations advocate active aging and re-integration of the elderly, driven by the idea that once they leave work, people tend to become secluded. Active aging and reintegration might as well be translated as volunteering, sharing experience, getting a part-time job and in other ways contributing to the economy. With new technologies and sophisticated assisting devices as well as the overall trend of longer and healthier life, age might become a less significant factor for one's personal engagement in various activities. On a discursive level, an increasingly important term is “democratization of aging” - referring to the need to overcome the generalization that “old people” resemble a homogenous group – suggesting that we should rather see them as individuals, of which everyone might as well have a personal preference as what to do in life. Many would argue that in order to help them age with dignity society should primarily re-evaluate and utilize the human capital of the elderly. This, of course, challenges our idea of the existing binaries of old and young, active and inactive - it also challenges the arbitrarily defined boundaries between the so-called categories - at the end of the day, what is so magical about the number 65 – or, does the number 65 have the same meaning today as it used to have in the past? If policy-makers want to enhance equality and allow people to age, and more importantly, to live with dignity, maybe that boundary should just be downplayed. That would already be an important change in the way we see the world – and ourselves.

Acknowledgments

This paper has been written within the scope of the Fellowship Programme for the Policy Researchers from the Western Balkans of the European Fund for the Balkans. The European Fund for the Balkans is an initiative of the Robert Bosch Stiftung, the King Baudouin Foundation, the Compagnia di San Paolo and the ERSTE Foundation, hosted by NEF. I am grateful for the comments and suggestions made by Roderick Parkes, Adam Chalmers and Goran Lazarevski.

Reference matters and further reading

Avramov, Dragana and Miroslava Maskova (eds). *Active Ageing in Europe. Population Studies*, No. 41, Volume 1 (Strasbourg: Council of Europe, 2003)

Balent, Magali. *Disquiet over Identity in Europe: Rising to the Challenge Set by National Populism. Policy Paper no. 205* (Brussels: The Robert Schuman Foundation, 2011)

European Year for Active Ageing and Solidarity Between Generations 2012: Everyone Has a Role to Play (Brussels: AGE Platform, 2011)

Flash Eurobarometer 269: Intergenerational Solidarity – Analytical Report (The Gallup Organization, 2009)

Fokkema, Tineke, Susan ter Bekke and Pearl A. Dykstra. *Solidarity between Parents and Their Adult Children in Europe* (Amsterdam: NIDI, 2008)

Gee, Ellen M. "Misconceptions and Misapprehensions about Population Aging." *International Journal of Epidemiology*, no. 31 (2002).

Ilmarinen, Juhani E. "Aging Workers", *Occupational and Environmental Medicine*, Vol. 58 (8) 2001.

Kresl, Peter Karl and Daniele Ietri. *The Aging Population and the Competitiveness of Cities. Benefits to the Urban Economy* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2010).

Micera, Silvestro, Paolo Bonato and Toshiyo Tamura. "Gerontechnology: Advanced Solutions for an Aging Society", *IEEE Engineering in Medicine and Biology Magazine* (July/August 2008), pp. 10-14

Newcastle University Institute for Ageing and Health. <http://www.ncl.ac.uk/iah/ageing/process.htm>

The Demographic Future of Europe – Facts, Figures, Policies (The Robert Bosch Stiftung) United Nations Population Division. <http://www.un.org/esa/population/>

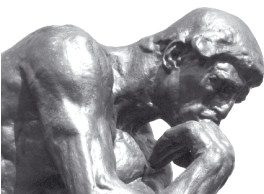
Zaidi, Ashgar. *Features and Challenges of Population Ageing: The European Perspective. Policy Brief*. (Vienna: European Centre, 2008)

РЕЗИМЕ

Европа се соочува со огромна демографска промена: нејзината популација старее. Овој процес се случува со засилено темпо – до средината на овој век, речиси секој трет Европеец ќе биде на возраст од 65 или повеќе години. Оваа неверојатна трансформација на социјалниот пејзаж неминовно ќе влијае на економијата, политиката, културата и, воопшто, на сите аспекти на секојдневното живеење. Затоа стареењето на населението претставува горливо прашање кое отвора дискусии за можните одговори кон ваквиот предизвик. Во европското мејнстрим мислење, долго време владее негативната перцепција за стареењето, често пати на граница на алармистичко гледиште и радикален национализам. Од друга страна, постојат опипливи проблеми, како на пример одржливоста на јавните институции и пензиските системи. Сепак, не сите во Европа се вознемирени околу стареењето – впрочем, благодарение на импулсите од науката и цивилното општество, во моментот перцепцијата кон демографската промена на големо се ревидира. Во пресрет на Европската година на активно стареење и меѓугенерациска солидарност (2012), овој труд прави пресек на различните струи во политичката дебата во поглед на стареењето, посочувајќи дека она што е нужно во овој момент е промена на одредени ставови и борба со стереотипите, затоа што прашањето на стареењето на населението не е само прашање на бројки, туку и прашање на дигнитет и еднаквост.

► IMPLICATIONS OF THE OHRID FRAMEWORK AGREEMENT ON POLICE WORK: A DECADE AFTER ITS SIGNING

author: **Rade Rajkovčevski**

INTRODUCTION

Changes in society that emerged after the signing of the Ohrid Framework Agreement in 2001 considerably changed the organizational culture of public administration. In the past decade, after serious changes in the police composition, the significance of police subculture is still questioned. Police are interested in the homogenization of the behaviour of its members in accordance with all the values prescribed by the Code of Police Ethics (2004). On the other hand, the public expects to have a professional police force who will really work as a service to citizens. Despite the reforms and the pressures of the international community which were going towards the demands of citizens and *Lege Artis* of the profession, the politicians, in their calculations, are still influential in police actions and decisions. The continued political influence led to conflicts of interests of the organization (profession) with the party and ethnic interests of the political entities. Such influence has moved away the Republic of Macedonia from the process of building a professional and adequately educated police organization.

FACTORS FOR TURBULENCE IN THE POLICE CULTURE

The admission of new police officers in the period after 2001 implied a phased employment of several groups of police officers. Employment in a certain period followed the reforms of the police.

In the *first group* there are police officers who belong to ethnic communities that are not a majority in Macedonia. Their employment represented an obligation provided in the amendments of the Constitution after the signing of the Ohrid Framework Agreement. The USA offered its International Criminal Investigative Training Assistance Program (ICITAP) to quickly train a first group of ethnic Macedonians and Albanians by December 2001.

When the OSCE Mission began its support to the Police Academy and the training of new recruits in 2001, the police service included only 3.8 per cent ethnic Albanians and a negligible amount of other minorities. In September 2005, figures stood at just over 15% ethnic Albanians and nearly 4.5% other minorities.¹ By July 2003, a total of 1,156 police officers had graduated from basic training, among them 103 ethnic Macedonians. 15% of the cadets were women. About nine per cent of the cadets did not pass the final exams.²

The employment of ethnic Albanian cadets and the related introduction of multiethnic police patrols have undoubtedly been one of the contributing factors in facilitating the (re)-acceptance of the regular police in the former crisis areas.³

Both ethnic Albanian and Macedonian cadets have indicated that they feel accepted by all colleagues, regardless of their ethnicity. The interethnic cooperation is good and most cadets feel included by their colleagues. Most superiors are giving cadets enough responsibilities and opportunities, and are showing them appreciation.⁴ The first explanation for the lack of resistance is that ethnic Macedonian police officers realize that the employment of cadets from minority groups is simply inevitable and secondly, certain ethnic Macedonian police officers actually support the measures proposed in the Ohrid Agreement.⁵

The civic association "Center for Open Communication" announced in a press conference the results of the poll regarding the citizens and the police after the conflict.⁶ According to the poll, 46% of the Macedonian citizens from different ethnic structures believe that the multi-ethnic police raised the confidence in post conflict Macedonia, 35% have the opposite opinion and 17.3% have no opinion.⁷ Within the survey, 70% of Albanians responded affirmatively to the question "Does ethnicity influence the attitude of the police?" and 16% of them reported the personal experience. According to the implementers of the project, an increasing of the

¹ Sharman Esarey, *OSCE Annual Report 2005* (Vienna: OSCE, 2006), 66. http://www.osce.org/publications/sg/2006/04/18784_603_en.pdf (accessed on May 22, 2011).

² Thorsten Stodieck, *The OSCE and the Creation of Multi-Ethnic Police Forces in the Balkans*, CORE Working Paper 14 (Hamburg: Institute for Peace Research and Security Policy, 2006), 63. OSCE Spillover and Monitor Mission to Skopje, Police Development Unit 2004: 2; OSCE 2003.

³ OSCE, *Introducing Multiethnic Policing: Internal and External Acceptance of Minority Cadets in the Macedonian Police* (Skopje: OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje, 2004), 3.

⁴ *Ibid.*, 4.

⁵ *Ibid.*, 5.

⁶ Centre for Open Communication, The trust in multi-ethnic police patrols is increasing, A1 television News, 31 May 2004, <http://www.a1.com.mk/vesti/default.aspx?VestID=32830>.

⁷ Two-year survey (2002-2004) was conducted by the Center for Open Communication. It was entitled "Citizens and police in the post-conflict period" and included 1,060 citizens from different ethnic backgrounds throughout the state.

confidence in the police was noted. 58% of respondents in 2003 considered that the relationship of the police and citizens is good, and 23% saw it as bad. In accordance with democratic principles and the basis for police work in a multi-ethnic society contained in the Rotterdam document, a police training centre in 2002 produced a Handbook for Police Work in a multi-ethnic environment.

The *second group* comprised the members of the “Lions” police unit and reservists of the security forces who demanded from the government employment in return for their engagement and dedication during the armed conflict.

In November 2001 the “Lions”, an armed unit within the Ministry was founded, which had uncertain loyalties and operated on the borders of legality. Some of the “Lions” members had a police record for committing criminal acts and were often under the pressure of the public. The question was whether the majority of them actually participated in the conflict. The new Minister of the Interior, after the elections of September 2002, on demand of the international community, started the disbandment of the “Lions” in November 2002. After the road blocking tensions which lasted two days on the regional road Skopje-Blace, 600 out of 1,200 remained in the police, while the unit itself was transformed. All members who had regular contracts of employment were to be reassigned to other positions in the Ministry of the Interior. The unit was finally disbanded in April 2003.⁸ At the peak of their strength, around 10,000 people were in some way associated with the Lions. A further source gives a more modest breakdown: four battalions had 250, 964, 200 and 200 members respectively; beyond this, there were reservists who numbered no more than 3,000. Only a small proportion of these were ever actually mobilised.⁹

The *third group* consisted of police officers who formed the border police in the period 2004-2006 in three stages. The first stage covered the Army’s employees who largely moved from the border army units. Initially, 1,200 members of the Army became members of the border police service which, according to projections of the reform, consists of 3,200 people. During the establishment of the border police, the admission of members of the minor ethnical communities in the Army was at an advanced stage, so one part of them joined the border police.

The addition of the number of the border police was made by the transfer of employees from other departments of the Ministry of Interior, such as about 800 police officers who previously worked at border crossings, but also by taking about 20% of the members of the police units which operates in the border areas of the country. They were supplemented with the employees of criminal police, legal service, the Department of Immigration and others.

The *fourth group* consisted of police officers who were hired due to political pressures on the police. The political impact in the admission procedures of police officers is independent regarding the events in 2001. With the closure of the Faculty

⁸ See more in: Anna Matveeva et al., *Macedonia: Guns, Policing and Ethnic Division* (Saferworld and Bonn International Centre for Conversion, 2003), 40; Gordon Peake, *Policing the peace: Police reform experiences in Kosovo, Southern Serbia and Macedonia Research Report* (London: Saferworld, 2004), 34.

⁹ Interview with Skopje based international official, July 2002. In Anna Matveeva et al., 22.

of Security (Skopje) in 1995, a vacuum was created in higher police education that lasted until 2004, with its reopening as the Police Academy.¹⁰

The lack of professionalism in the recruitment of staff is perceived not only through the process of some kind of quick, overnight education. Increasing the number of members of Albanian nationality is usually made by a key (proportional) method. This does not create a professional and quality police force, but villains. Each of the ruling parties – on its way – looks to insert their own people, i.e. people of trust.¹¹

Since 2001, politicians have proved more skilful at the level of de-professionalization of the police than their predecessors, from independence to the conflict. Largely, the conflict contributed to those circumstances, and the obligation of the Framework Agreement, which served as an alibi for a faster adoption of a number of members of the communities in Macedonia for a shorter time. On the other hand, employment from 100 to 200 new police officers in the periods after the elections became a practice in Macedonia.

WAYS FOR POLICE DEVELOPMENT IN COMPLIANCE WITH THE OBLIGATIONS OF THE FRAMEWORK AGREEMENT

The attempt to establish a professional police force that will clearly respect the entry criteria, in Macedonia, is still far from reality. The citizens' requirements addressed to the police are still aimed at raising the awareness among the police in terms of the consideration of the fundamental values of society as the rule of law, respect and protection of human rights and freedoms; the police actions should respect police and national laws, without the influence of the citizen's ethnic origin, religious and other affiliations; the police must get involved in resolving conflicts and ethnic tensions in the society by peaceful means, raise the level of crime control, shorten the time needed to get to the crime scene, deal with corruption within the police organization, etc.

“OUR” VS. “YOUR” / “NEW” VS. “OLD” POLICE OFFICERS

Because the larger influx of new police officers, the Ohrid Framework Agreement drew the attention of the public and international community. The integration of new police officers was particularly interesting for the domestic public. Even the new police officers generated some dilemmas and challenges. The acceptance of these new police officers in the community is of great importance since “if an officer perceives the community as threatening and as an enemy, then the behavior exhibited by the officer will in turn be hostile, aggressive, and biased.¹² If an officer perceives the community as an ally, then the officer will be more cooperative with

¹⁰Legal successor of the Faculty of Security until 2008, when it was renamed again as the Faculty of Security. The students are admitted under the principle of equitable representation, but despite the fact that four generations graduated by June 2011 the police hired only one person - a member of communities that are not majority in Macedonia.

¹¹Biljana Vankovska, university professor, interview by Sveto Toevski, *Police Officer: the Most Liked Profession*, 30 September 2008, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3681751,00.html> (accessed on May 15, 2011).

¹²James Ron, “Savage restraint: Israel, Palestine and the dialectics of legal repression,” *Social Problems* 47 (2000): 445-72.

the citizens and develop plans and tactics that are conducive to building cooperative relationships within the community.

In the case of ethnic Albanians, political circumstances imposed a situation where their acceptance was conditioned by the fulfilment of the criterion of quantity rather than the quality. Others who took the opportunity to join the police organization in large part do not meet the entry criteria. So, the ethnic and political divisions of “our” and “your” and “new” and senior police officers were created.

In the analysis of the citizens’ trust in the police, usually the general public perception about confidence in the police is divided into “our” and “your” police. From the 10 years’ time distance, this division after a period of adaptation of new police officers significantly reduced the differences in public opinion. It contributed to the perception of the police service as a service of all citizens, not just the majority or of certain ethnic groups.

The implementation of the Framework Agreement coincided with the admission of the other three categories and led to serious changes in police culture. Citizens slowly become objective in their expectations, so their requests are directed towards providing a sense of security, treating everyone equally and police professionalism.

CHANGES IN THE POLICE OPERATIVE WORK

If a police organization resembles the public (in terms of ethnicity, religion, language and regional affiliation) there will be better police relations between those who police and those who are policed.¹³ Changes in the ethnic structure led to changes in the police approach and actions in the crisis regions in the post-conflict period. As a result of mistrust, several months after the conflict ended, there were still villages inhabited by ethnic Albanians where the women and children were not returned. The return of confidence was the result of contacts between the police and the local community and the demilitarization of areas. The authorities took the responsibility to manage the crisis situations to avoid the substitution of the role of the state with certain subjects of power who could take decisions in critical situations.

Overall, in all ethnically mixed areas ethnically mixed police patrols on the ground are constantly operating. Approximately 20% of the total number of employees in the Ministry of the Interior belong to the ethnic communities. It shows how serious the acting is under the provisions of the Framework Agreement; we are on track to build a modern European, multi-ethnic police.¹⁴ The admission of new police officers as part of the provisions of the Ohrid Framework Agreement provided certain freshness in the police work. Supported by the OSCE campaigns for bringing closer

¹³ Arrick Jackson and Alynna Lyon, “Policing after ethnic conflict: Culture, democratic policing, politics, and the public,” *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management* 24 (2001), no. 4 (Bradford, UK: MCB University Press.), p. 577, op. cit. (pp. 563–584).

¹⁴ Ivo Kotevski, Deputy Minister for Public Relations at MOI, interview by Sveto Toeovski, *Police Officer: the Most Liked Profession*, 30 September 2008, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3681751,00.html> (accessed May 15, 2011)

the police to the community, citizens in crisis areas felt closer in the communication with the police. It made it easier to talk about security issues and problems that plague the community. Asked to evaluate the work of the mixed police patrols, even where the patrols encounter incidents, Ambassador Jenness stated that multi-ethnic police patrols contributed significantly to the improvements of the trust between the local population and the police.¹⁵

Their work is associated with the work in the field of organized crime where they have support from the central police services to deal with organized crime and to take part in the enforcement of greater police actions. OSCE, as the final result of its activities, emphasized the reciprocal relationship of the effects. Multi-ethnic police teams have to demonstrate that they are in the service of the community and provide security for the gaining of trust between citizens and police, while communities have a responsibility, too, i.e. they should collaborate in order to help police officers to do their job. Although the main aim is focused on personal and community safety, some time after the conflict there was a high probability that the citizens of the Albanian nationality who collaborated with police would be stigmatized as traitors to the national cause. In the beginning there were concerns among the Albanians regarding the loyalty to the community and trying to protect criminals because they belong to the same ethnic community. Several years after the conflict the citizens began to cooperate with the police. Today, citizens of the former crisis regions actively contribute to the police work. It manifests the increased level of safer living in those regions.

Although, objectively, in the past there were some flaws in the implementation of police operational procedures, today there are no the situations when the population gives resistance in arresting the perpetrators of criminal acts, i.e. the population does not defend them as oppressed and unjustly suspected or accused Albanians. On the contrary, today the population mostly distances itself from the perpetrators. There is an insignificant number of situations where the local government or population has its own attitude concerning the *persons who have been unjustly arrested, who have disrupted the political processes and who have been amnestied*. If this influence on the work of state institutions is politically motivated, it will produce the trends for the substitution of the role of the police, the prosecution and the judiciary.

According to the Law on Police, the local government gained a role in selecting the Commander of the police station. The commander is elected by a majority of the votes of the total number of members of the Municipality Council in which the police station of the general jurisdiction of the Ministry is located (hereinafter: the Municipality Council), a list that contains at least three candidates proposed by the Minister, including at least one candidate belonging to a community that has a majority in those municipalities.¹⁶

¹⁵ Craig Jenness, Former Ambassador of OSCE in Macedonia, OSCE Mission in Skopje reiterates support to the Ohrid Agreement, Press release, <http://www.osce.org/skopje/55541> (accessed May 15, 2011)

¹⁶ Paragraph 3 of Article 24 of the Law on Police, *Official Gazette of the Republic of Macedonia*, no. 114 November 3, 2006.

In Macedonia, municipalities have a Committee for security issues whose members are high-ranked police officers from the police station in whose jurisdiction the unit of local government is located. The Committee resolves most of the security problems of the community. Besides general security issues, the Committee examines the state of inter-ethnic relations in the multi-ethnic environments, issues of traffic safety in schools, maintaining the order and peace at public events and the like.

CONCLUSION

Although the events that followed the signing of the Ohrid Framework Agreement have stirred the police, its structure slowly began to homogenize. The admission of new employees to meet the quotas under the Framework Agreement is almost complete. Many of new police officers found their place and actively contribute to the progress of the police organization. It is confirmed in the reports and statements of the international factors such as the European Commission, the OSCE, international police organizations and others.

In the future, the Ministry should make the effort to achieve absolute professionalization of the police service. It involves introducing a merit system of rules that would allow measuring the quality of the work of police officers according to their professional accomplishments, not their ethnicity or political affiliation. The introduction of the system of values applies also to the procedure of the inclusion of new police officers. Only de-ethnisation and de-politicization can create a professional police. The same direction should be followed by the Department of Internal Control in terms of professional standards and measurement of work quality as an authority which filters police members who deviate from its principles. Still, the police in post-conflict areas will be on a test during the elections. Two unresolved issues remain, which concern the Framework Agreement: the issue of displaced persons and the return of the Hague cases to domestic jurisdiction. These are situations where the authorities could transfer its responsibility to the police.

РЕЗИМЕ

Иако поминаа десет години од потпишувањето на Охридскиот рамковен договор, Македонија сè уште тешко се справува со прашањето на меѓуетничките односи и со политичката нестабилност. Со договорот властите искажаа подготвеност за поголемо отворање на вратите за прием на нов персонал во јавната администрација, кој потекнува од граѓаните кои не се мнозинство во Република Македонија.

Периодот на приемот на нови службеници согласно Рамковниот договор претставуваше само почеток на структурните реформи кои следеа во полициската организација. Со промените на етничката и кадровата структура

во полицијата се смени и нејзината супкултура. Таквиот брз и броен прилив на нови службеници во полицијата предизвика судир на барањата кои беа упатени кон полицијата. Континуирано од полицијата се бара да ги оправда очекувањата на граѓаните за воведување професионализам во организацијата, да ги исполни обврските за правична застапеност согласно Рамковниот договор, да изгради систем во кој полесно ќе се интегрираат новопримените полициски службеници, објективно да ги примени процедурите за движење во кариерата и да се справи со политичките притисоци.

Цел на трудот е преку анализа на состојбите во полицијата и во општеството од временска перспектива да се даде објаснување за тоа како полицијата се справува со многуте очекувања – на полициската професија, на граѓаните и на политичарите.

Клучни зборови: *полиција, криминал, доверба, безбедност, меѓуетнички односи.*

Дамир Бановиќ е постдипломец на Правниот факултет во Сараево. Паралелно студира и филозофија на Филозофскиот факултет во Сараево. Моментално работи на Правниот факултет во Сараево како асистент по теориска група предмети и е координатор за општествени истражувања на НВО „Сараевски отворен центар“. Автор е на неколку написи објавени во Босна и Херцеговина, Хрватска и Германија, и е приредувач на зборникот „Вовед во политичкиот систем на БиХ – одбрани аспекти“.

Кристина Богевска-Малинка се здоби со звање магистер по Европски студии за интеграција и комуникации на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје со тема „Европската политика кон соседите: алтернатива на процесот на проширување.“ Од 2006/2007 г. работи на Факултетот за медиуми и комуникации и Факултетот за политички науки на Европскиот универзитет во Република Македонија. Учествовала на многубројни домашни и меѓународни семинари и автор е на неколку написи од областа на европските интегративни процеси.

Анастас Вангели е аналитичар во Центарот за истражување и креирање политики, Скопје. Магистрирал во изучување на национализам на Централно-европскиот универзитет во Будимпешта. Во моментов е на истражувачка работа во Бриселската канцеларија на Германскиот институт за меѓународни односи и безбедност (SWP), стипендиран од Европскиот фонд за Балканот.

Саша Гавриќ заврши студии по Политички и управни науки на Универзитетот Констанц. Моментално работи како извршен директор на НВО „Сараевски отворен центар“. Неговите постдипломски студии на Факултетот за политички науки во Сараево се во завршна фаза. Автор е на десетина написи и на неколку зборници. Неговото поле на истражување се темите за политичкиот систем на Босна и Херцеговина.

Адела М. Ѓорѓиоска моментално работи за Линсток комуникации, Консалтинг за лобирање по јавни прашања и односи со јавност, со седиште во Лондон. Во 2010 таа ги заврши магистерските студии по компаративна политика (студии за конфликти) на Лондонската школа за економија, каде во 2008 заврши додипломски студии по меѓународни односи. Нејзината магистерска тема беше насловена „Тестирање на комплексни поделби на моќ – случајот со Македонија“. Таа има работни искуства во Светскиот сервис на БиБиСи, Меѓународната кризна група и Европскиот институт, при Лондонската школа за економија и политика.

Елена Нацевска е докторант на Факултетот за општествени и политички науки на Универзитетот во Љубљана, Словенија. Во моментов го завршува својот докторски труд, од областа на политичките науки, со наслов: „Жените во политиката во државите од Западен Балкан“ под менторство на проф. д-р

Даница Финк Хафнер. Ангажирана е како асистент на Факултетот за политички науки на ФОН Универзитет. Во 2007 г. ја одбрани својата магистерска дисертација на тема: „Положбата на жените во политичкиот живот во Република Македонија: усогласеност и разлики помеѓу правната и фактичката положба“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и се стекна со научен степен магистер на политички науки. Во моментот таа е стипендист на Универзитетот во Масачусетс на Институтот за американска политика и политичка мисла избрана од Американската влада.

Раде Рајковчевски – Асистент на теми поврзани со безбедноста и полициската работа на Факултетот за безбедност во Скопје, Република Македонија. Дипломирал на Воената академија во Скопје (поранешен пешадиски офицер во Армијата на Република Македонија). Има завршено последипломски студии (просек 9.12 од 10) и успешно го одбрани магистерскиот труд под наслов „Елементи на безбедносна политика во функција на превенција на конфликти во Република Македонија“ (мај 2010). Истражувач е во проектот финансиран од ЕУ, „Композит: компаративни студии за полицијата во ЕУ“ (2010-2014) од ФП7 програмата за безбедност. Автор е на десетина дела во областа на безбедноста.

Гордана Силјановска-Давкова е редовен професор по Уставно право и Политички систем на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје. Таа е раководител на Институтот за правни и политички науки, член на Венецијанската комисија и Потпретседателка на Групата на независни експерти за Европската повелба за локална самоуправа во Советот на Европа. (Ко) авторка е на стотина трудови, меѓу кои и неколку книги. Последна книга ѝ е Уставно право, во коавторство со проф. С. Шкарик (Култура, 2009), а најнов труд „Presidentialism and/or Parliamentarism: Dilemmas and Challenges, World Congress of Constitutional Law. Mexico, 2010, <http://www.juridicas.unam.mx/wccl/ronencias/14/266.pdf>. Со докторат на правни науки се здоби на Универзитетот во Љубљана, со дистинкција.

Тихомир Топузовски е докторант на Универзитетот во Бирмингем, Велика Британија. Тихомир има дипломирано на Филозофскиот факултет во Скопје (група филозофија), како и дипломирано и магистрирано на Факултетот за ликовни уметности во Скопје. Има добиено повеќе награди и грантови. Исто така има публикувано текстови, и учествувал на бројни конференции и изложби.

Ана Чупеска е помлад асистент во научната област „Теориски политички науки“ на Факултетот за политички науки при Правниот факултет - „Јустинијан Први“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Damir Banović is currently attending postgraduate studies at the Faculty of Law in Sarajevo. He is also studying philosophy at the Faculty of Philosophy in Sarajevo. At present, he is teaching assistant for the theoretical courses at the Faculty of Law in Sarajevo and is coordinator for social research at the NGO „Sarajevo Open Centre“. He is the author of several articles published in Bosnia and Herzegovina, Croatia and Germany and has edited a collection of texts entitled *Introduction to the Political System of Bosnia and Herzegovina: Selected Aspects*.

Kristina Bogevska-Malinka holds an MA degree in European Studies for Integration and Communication from the Ss. Cyril and Methodius University, Skopje. The topic of her MA thesis is “European Neighborhood Policy: An Alternative of the Enlargement Process”. Since 2006/2007 she has been working as an associate at the Faculty of Media and Communication and the Faculty of Political Sciences at the European University, Republic of Macedonia. She has taken part in many domestic and international seminars and has written several papers in the field of European integration processes.

Saša Gavrić has graduated from the Faculty of Political and Administrative Sciences of the Constanz University. He is currently Executive Director of the NGO „Sarajevo Open Centre.“ His postgraduate studies at the Faculty of Political Sciences in Sarajevo are in its final stage. He is the author of a dozen articles and editor of several collections of essays. His field of interest are issues concerning the political system of Bosnia and Herzegovina.

Adela M. Gjorgjioska currently works for Linstock Communications, a Public Affairs and a Public Relations Consultancy based in London. In 2010, she completed a Master’s Degree in Comparative Politics (Conflict Studies) at the London School of Economics. Her Master’s Dissertation was entitled: “Testing Complex Power Sharing: The Case of Macedonia”. In 2008 she completed a Bachelor’s degree in International Relations at the London School of Economics. She has experiences working for the BBC World Service, International Crisis Group and the LSE European Institute.

Elena Nacevska, is a PhD candidate at the Faculty of Political Sciences, University of Ljubljana, Slovenia. She is currently finishing her PhD thesis entitled „Women in Politics in the Countries of the Western Balkans“ supervised by Prof. Dr. Danica Fink Hafner. She works at FON University. In 2007 she defended her MA thesis “The Position of Women in the Political Life in Macedonia: Harmonisation and Differences in the Legal and Actual Position” at the Institute for Juridical and Socio-Political Research at the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, thus gaining an MA degree in Political Sciences. At present, she holds a fellowship from the US Department of State at the University of Massachusetts at the Institute of American Politics and Political Thought.

Rade Rajkovčevski is teaching assistant at the Faculty of Security in Skopje, Republic of Macedonia, where he teaches courses related to security and police work issues. He graduated from the Military Academy in Skopje (former Infantry Officer in the Army of the Republic of Macedonia). He finished post-graduate studies (average grade 9.12 /10) and successfully defended his MA thesis entitled "Elements of Security Policy Aimed at Preventing Conflicts in the Republic of Macedonia" (May 2010). He is researcher of the EU funded project „COMPOSITE: Comparative Police Studies in the EU“(2010 - 2014), FP7 Security Programme and the author of a dozen scholarly articles in the field of security.

Gordana Siljanovska-Davkova is Professor of Constitutional Law and Political System at the Justinianus Primus Faculty of Law in Skopje. She is head of the Institute for Juridical and Political Sciences, member of the Venice Commission and Vice President of the Group of Independent Experts for the Charter for Local Self-Government in the Council of Europe. She is (co)author of more than 100 papers, and several books. Her latest book is *Constitutional Law* co-authored with S. Skaric (Kultura, 2009) and her latest paper is entitled "Presidentialism and/or Parliamentarism: Dilemmas and Challenges", World Congress of Constitutional Law, Mexico, 2010. <http://www.juridicas.unam.mx/wccl/ponencias/14/266.pdf> She earned her Ph.D. degree from the University of Ljubljana.

Tihomir Topuzovski is a PhD candidate at the University of Birmingham, UK. He holds three degrees (BAS in Philosophy and Art, and MA in Art) from the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje and has received various academic achievement awards and research grants. He has also published a number of papers and participated in numerous conferences and exhibitions.

Anastas Vangeli is a research analyst at the Center for Research and Policy Making, Skopje. He holds an MA degree in Nationalism Studies from the Central European University, Budapest. He is currently Visiting Fellow of the Brussels Office of the German Institute for International and Security Affairs (SWP) supported by the European Fund for the Balkans.

Ana Čupeska is teaching and research assistant and her field of interest is political science theory. Political Science Department, the Justinianus Primus Faculty of Law, Ss.Cyril and Methodius University in Skopje.

ПОЛИТИЧКА МИСЛА

Списание за политичко-општествени теми

2003

бр. 1, март
Големиот предизвик
ЕВРОПА

бр. 2, јуни
Новата (не) безбедност

бр. 3, септември
Образование

бр. 4, декември
Глобализација

2004

бр. 5, март
Сиромаштија

бр. 6, јуни
Избори, кампања,
лидерство

бр. 7, септември
Европа 2004

бр. 8, декември
Религија, етика,
толеранција

2005

бр. 9, март
Локална самоуправа

бр. 10, јуни
Предизвици на новата
меѓународна политика

бр. 11, септември
Европски профил на
политичар

бр. 12, декември
Регионална безбедност

2006

бр. 13, март
Владеене на правото

бр. 14, јуни
Избори 2006

бр. 15, септември
Политички вредности
и процеси

бр. 16, декември
Идентитети и интеграции

2007

бр. 17, март
Европска заедница и
50 години од Римскиот
договор

бр. 18, јуни
НАТО

бр. 19, септември
Новиот изглед на
Балканот

бр. 20, декември
Економија и
слободна трговија

2008

бр. 21, март
Религиозни слободи и
дијалог

бр. 22, јуни
НАТО по самитот во
Букурешт

бр. 23, септември
Човекови права и
малцинства

бр. 24, декември
Вредности на политичкиот
плурализам

2009

бр. 25, март
Избори и владеене
демократски институции
и имплементација

бр. 26, јуни
Медиуми и политика

бр. 27, септември
20 Гдини по падот на
Берлинскиот ѕид
соочување со минатото

бр. 28, декември
Пазарни економии во
криза кон закрепнување?

2010

бр. 29, март
Енергетска политика
во време на климатски
промени

бр. 30, јуни
Политичката мисла во
цивилното општество

бр. 31, септември
Регионална соработка
на Западен Балкан на
пат кон ЕУ и НАТО

бр. 32, декември
Предизвици при
имплементирањето на
владеене на правото
во Македонија и регионот

2011

бр. 33, март
Предизвици на
образовната политика

бр. 34, јуни
Етничка, полова и
социјална еднаквост

бр. 35, септември
20 Гдини од
Уставот на РМ

бр. 36, декември
Стратеги за регионална
енергетска безбедност

Konrad
Adenauer
Stiftung

Списанието можете да го купите директно во просториите на издавачите:

Фондација „Конрад Аденауер“
„Максим Горки“ 16, кат 3
МК-1000 Скопје
Тел.: 02 3231 122; Факс: 02 3135 290
E-mail: Skopje@kas.de
Internet: www.kas.de

Институт за демократија „Societas Civilis“ Скопје
„Крагуевачка“ 2, МК-1000 Скопје
Тел./факс: 02 30 94 760
E-mail: contact@idscs.org.mk
Internet: www.idscs.org.mk

или да го добивате на Вашата адреса, доколку уплатите:
за еден број 100,00 МКД, за четири броја - годишна претплата
од 350,00 МКД на КАС Политичка мисла
ПроКредит Банка, бр. на сметка: 380-1-001922-021-13 МКД

Старите издања можете да ги најдете на нашата веб страна: <http://www.kas.de/macedonia>

Издавач: м-р Ања Чимек **Основачи:** д-р Ѓорге Иванов, м-р Андреас Клајн **Уредници:** м-р Владимир Мисев, м-р Сандра Кољачкова, д-р Ненад Марковиќ, м-р Иван Дамјановски, Гоце Дртковски **Адреса:** ФОНДАЦИЈА „КОНРАД АДЕНАУЕР“, „Максим Горки“ 16, кат 3, МК-1000 Скопје, Тел.: 02 3231 122; Факс: 02 3135 290 E-mail: Skopje@kas.de, Интернет: www.kas.de ИНСТИТУТ ЗА ДЕМОКРАТИЈА “SOCIETAS CIVILIS” СКОПЈЕ, „Крагуевачка“ 2, МК-1000 Скопје
Тел./факс: 02 30 94 760, E-mail: contact@idscs.org.mk, Интернет: www.idscs.org.mk МАКЕДОНСКА АСОЦИЈАЦИЈА НА ПОЛИТИКОЛОЗИ E-mail: map@yahoogroups.com **Печат:** Винсент графика
Дизајн: Дејан Кузмановски **Организација:** Даниела Трајковиќ **Техничка подготовка:** Пепи Дамјановски
Превод на англиски: Рајна Кошка, Јана Ѓорѓинска **Јазична редакција на англиски:** Рајна Кошка

Ставовите изнесени во списанието не се ставови на Фондацијата „Конрад Аденауер“ и Институтот за демократија „Societas Civilis“, туку се лични гледања на авторите. Издавачите не одговараат за грешки направени при преводот. Списанието се издава 4 пати годишно и им се доставува на политичките субјекти, државните институции, универзитетите, странските претставништва во Република Македонија.

Година 9, бр. 34, јуни
Скопје 2011
ISSN 1409-9853

Publisher: Anja Czymmeck, M.A **Founders:** Dr. Gjorge Ivanov, Andreas Klein M.A. **Editors:** Vladimir Misev M.A., Sandra Koljáčkova M.A., Dr. Nenad Marković, Ivan Damjanovski M.A., Goce Drtkovski B.A. **Address:** KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG ul. Maksim Gorki 16/3, MK - 1000 Skopje Phone: 02 3231 122; Fax: 02 3135 290; E-mail: Skopje@kas.de; Internet: www.kas.de INSTITUTE FOR DEMOCRACY “SOCIETAS CIVILIS” SKOPJE, ul. Kraguevacka 2, MK - 1000 Skopje; Phone/ Fax: 02 30 94 760; E-mail: contact@idscs.org.mk; MACEDONIAN POLITICAL SCIENCE ASSOCIATION; E-mail: map@yahoogroups.com **Printing:** Vinsent Grafika **Design:** Dejan Kuzmanovski **Organization:** Daniela Trajković **Technical preparation:** Pepi Damjanovski **English Translation:** Rajna Koška, Jana Gjorgjinska **English Language Editor:** Rajna Koška

The views expressed in the magazine are not the views of Konrad-Adenauer-Stiftung and the Institute for Democracy “Societas Civilis” Skopje. They are personal views of the authors. The publisher is not liable for any translation errors. The magazine is published 4 times a year and it is distributed to political subjects, state institutions, universities and foreign representatives in the Republic of Macedonia.

Year 9, N° 34, Juni
Skopje 2011
ISSN 1409-9853